

Podíl složek Integrovaného záchranného systému na branné výchově obyvatelstva

Bc. Jakub Dupák

Diplomová práce
2021



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta logistiky a krizového řízení

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta logistiky a krizového řízení

Ústav ochrany obyvatelstva

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Bc. Jakub Dupák
Osobní číslo:	L19634
Studijní program:	N1032A020002 Bezpečnost společnosti
Studijní obor:	Ochrana obyvatelstva
Forma studia:	Kombinovaná
Téma práce:	Podíl složek integrovaného záchranného systému na branné výchově obyvatelstva

Zásady pro vypracování

1. Zpracujte literární rešerši a teoretickou část práce se zaměřením na oblast integrovaného záchranného systému a branné výchovy obyvatelstva.
2. Zpracujte analytickou část práce se zaměřením na oblast branné výchovy obyvatelstva.
3. Zpracujte aplikační část práce s návrhem modelového řešení vedoucí ke zlepšení oblasti branné výchovy obyvatelstva a podílu jednotlivých složek integrovaného záchranného systému.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

1. FIALA, Miloš; VILÁŠEK, Josef; VONDRÁŠEK, David. *Integrovaný záchranný systém na počátku 21. století*. Praha, 2014. ISBN 978-80-246-2477-8.
2. GERHÁT, Ivan. *Příprava občanů k obraně státu*. Praha, 2018. ISBN 978-80-7278-728.
3. KAVAN, Štěpán; KOVÁČOVÁ, Lucia. *Education and Content of Civil Defence Training in Czechoslovakia in the years between 1938 and 1951*. 2018. ISSN 23675659.

Další odborná literatura doplněna dle doporučení vedoucího práce.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Miroslav Musil, Ph.D.**
Ústav ochrany obyvatelstva

Datum zadání diplomové práce: **1. prosince 2020**

Termín odevzdání diplomové práce: **14. května 2021**

L.S.

doc. Ing. Zuzana Tučková, Ph.D.
děkanka

prof. Ing. Dušan Vičar, CSc.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že:

- diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považuji se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou obsahově totožné.

V Uherském Hradišti, dne: 7. 5. 2021

Jméno a příjmení studenta: Bc. Jakub Dupák

.....
podpis studenta

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá podílem složek Integrovaného záchranného systému na branné výchově obyvatel. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy, legislativa a dokumenty týkající se dané oblasti. V další kapitole je věnován prostor historii branné výchovy od vzniku Československa v roce 1918 až po konec 80. let, kdy byla povinná branná výchova zrušena. Dále jsou popsány státní orgány a složky IZS, které se svou činností podílejí na přípravě obyvatel. V praktické části jsou uvedeny výsledky rozhovorů, které byly uskutečněny se zástupci složek IZS a řediteli škol. V neposlední řadě vyhodnocení dotazníkového šetření u pedagogů. Ze zjištěných závěrů jsou navržena opatření ke zvýšení efektivity a úrovně vzdělání v oblasti branné výchovy u obyvatelstva.

Klíčová slova: branná výchova, Integrovaný záchranný systém, Pokos

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the influence of the Integrated Rescue System in the national defence education of the population. The theoretical part defines the basic concepts, legislation and documents related to the area. The next chapter deals with the history of national defence education from the establishment of Czechoslovakia in 1918 until the end of the 1980s, when compulsory education was abolished. Furthermore, state authority and IRS units are described, which with their activities involved in the preparation of the population. The practical part presents the results of interviews that were conducted with representatives of IRS units and school directors. Last but not least, the evaluation of the questionnaire survey of teachers. From the findings, measures are proposed to increase the effectiveness and level of education in the national defence education of the population.

Keywords: national defence education, the Integrated Rescue System, Pokos

Rád bych poděkoval za odborné vedení, cenné rady a drahocenný čas, který mi věnoval vedoucí mé diplomové práce pan Ing. Bc. Miroslav Musil, Ph.D.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
CÍL PRÁCE A POUŽITÉ METODY.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 LITERÁRNÍ REŠERŠE	13
1.1 PRÁVNÍ PŘEDPISY	14
1.2 AKTUÁLNÍ SITUACE.....	16
2 ZÁKLADNÍ POJMOVÝ APARÁT.....	18
2.1 BRANNÝ SYSTÉM.....	18
2.2 BRANNÁ POLITIKA.....	18
2.3 TERMINOLOGIE	19
3 HISTORIE BRANNÉ VÝCHOVY.....	21
3.1 VZNIK A PODSTATA	21
3.2 MEZIVÁLEČNÝ VÝVOJ	21
3.3 VÝVOJ V LETECH 1945 - 1989	22
3.4 SOUČASNOST.....	26
4 PŮSOBNOST MINISTERSTEV NA BRANNÉ VÝCHOVĚ OBYVATELSTVA.....	27
4.1 MINISTERSTVO VNITRA ČR	27
4.2 MINISTERSTVO VNITRA – GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ HZS ČR	27
4.3 MINISTERSTVO OBRANY ČR.....	28
4.4 MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČR	28
4.5 MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY	29
5 PODÍL INTEGROVANÉHO ZÁCHRANNÉHO SYSTÉMU NA BRANNÉ VÝCHOVĚ OBYVATELSTVA.....	30
5.1 ZÁKLADNÍ SLOŽKY IZS	30
5.2 OSTATNÍ SLOŽKY INTEGROVANÉHO ZÁCHRANNÉHO SYSTÉMU.....	31
5.3 POKOS	32
5.4 PŘÍRUČKA PRO UČITELE ZÁKLADNÍCH A STŘEDNÍCH ŠKOL	33
5.5 HASÍK CZ.....	34
6 ZAHRANIČNÍ PŘÍSTUP K VÝCHOVĚ OBYVATELSTVA.....	35
7 ZÁVĚREČNÁ KAPITOLA TEORETICKÉ ČÁSTI	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
8 ŘÍZENÉ ROZHOVORY SE ZÁSTUPCI SLOŽEK IZS	39
8.1 SHRNUTÍ ROZHOVORŮ	48

9	ROZHOVORY S ŘEDITELI ŠKOL	50
9.1	SHRNUTÍ.....	52
10	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ PEDAGOGŮ	53
10.1	VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU	53
11	VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ.....	61
12	NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ.....	62
12.1	PŘÍPRAVA ŽÁKŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL.....	62
12.2	PŘÍPRAVA PEDAGOGŮ.....	63
12.3	PŘÍPRAVA OBYVATEL V PRODUKTIVNÍM VĚKU	64
12.4	PŘÍPRAVA A VZDĚLÁNÍ SENIORŮ	65
12.5	MODELOVÁ SITUACE	65
	ZÁVĚR	68
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	70
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	75
	SEZNAM OBRÁZKŮ	76
	SEZNAM GRAFŮ	77
	SEZNAM PŘÍLOH.....	78

ÚVOD

Diplomová práce je zaměřena na problematiku branné výchovy u obyvatelstva. Za účelem získání věrohodných informací jsou provedeny řízené rozhovory se zástupci složek IZS, kteří mají na starost koordinaci preventivně výchovné činnosti. Aby bylo možné se na problematiku podívat i ze strany druhé, tedy tam, kde dochází k prvotnímu seznámení s brannou výchovou, budou podrobeni rozhovorům ředitelé škol. Následně za použití dotazníkového šetření zhodnotím postoj pedagogů a navrhnou opatření vedoucí ke zlepšení oblasti branné výchovy.

Branná výchova, se stala součástí života obyvatel první republiky. V této etapě však primárně necílila jen na přípravu obyvatel k ochraně sebe samých či svých blízkých. Byl to především politický nástroj, který podporoval ochranu komunistického režimu a vedl k vlastenectví. Po roce 1989 došlo k zániku jakékoliv formy výuky brannosti a dlouho se vedly diskuze, zda je nutné ji opět obnovit. K dalšímu zlomovému okamžiku lze zařadit 1. leden 2005, kdy byla v České republice zrušena povinná základní vojenská služba. Lze tedy říci, že tím skončila do této doby poslední možnost, jak řádně připravovat zejména mužskou populaci k obraně vlasti a řešení krizových situací.

Ačkoliv některé školy pro zpestření prováděly jakési formy „branných dnů“, změna nastala s rokem 2013, kdy byla branná výchova zaimplementována do rámcového vzdělávacího programu pro základní školy. Stále neexistuje jako samostatný vyučovací předmět, ale je součástí výuky jiných.

V současném světě, kdy neustále rostou bezpečnostní hrozby, je důležité, aby každý občan nespolehal pouze na zajištění bezpečnosti státem, ale byl i sám schopen na nežádoucí situace reagovat. K této přípravě je nutné vést obyvatele již od útlého věku. Ideálním nástrojem je výuka ve školách, která bude na žáky s rostoucím věkem klást adekvátní nároky.

CÍL PRÁCE A POUŽITÉ METODY

Cílem diplomové práce je navrhnout opatření na zlepšení oblasti branné výchovy obyvatelstva. Ke zjištění aktuálního stavu, je použito kvalitativního výzkumu a to řízených rozhovorů se zástupci složek IZS a ředitelů škol. Na základě výsledků těchto rozhovorů byly vyhodnoceny předem stanovené hypotézy. Dále pomocí dotazníkového šetření byli osloveni pedagogičtí pracovníci základních škol a nižších gymnázií. Jehož cílem bylo zjistit, zda jednotliví pedagogové na školách danou problematiku implementují do výuky a využívají prostředky a materiály, které složky IZS poskytují.

Použité metody:

Metoda řízeného rozhovoru

Hendl (2016) ve své knize popisuje základní podstatu řízených rozhovorů, ale také jejich správnou přípravu, postup při realizaci a následné vyhodnocení. I když na první pohled se vytvoření strukturovaného rozhovoru jeví jako poměrně snadné, je nutné při tvorbě dbát na určitá pravidla. Odpovědi respondentů na jasně formulované otázky, tak přináší detailnější a komplexnější informace než je tomu v případě dotazníkového šetření. (Hendl, 2016)

Metoda dotazníkového šetření

Dotazování patří mezi nejrozšířenější metody kvantitativního výzkumu u veřejnosti. Jeho výhodou je možnost zacílit na velké množství respondentů avšak na úkor nepodrobnosti získaných informací. Dotazníky se dělí na písemné nebo ústní a jejich výhodou pro respondenty je anonymita. Na vytvoření dotazníku jsou kladeny dva základní požadavky:

1. Formulování a sestavení otázek, tak aby respondentů byla co nejpřesnější;
2. poskytnutí podmínek, které umožní snadné, srozumitelné a pravdivé odpovědi.

Metoda dedukce

Jde o myšlenkový postup, který umožňuje z obecných tvrzení, které považujeme za pravdivá, dospět k jednotlivým pravdivým závěrům.

Metoda literární rešerše

Cílem je vytvoření uceleného přehledu o odborné literatuře, základní terminologii a právních předpisech, které rozšíří znalosti k danému tématu.

Brainstorming

Jedná se o skupinovou techniku, která se zaměřuje na vytváření co nejvíce nápadů k danému tématu. Metoda se opírá o předpoklad, že více lidí, pracujících ve skupině vymyslí více nápadů na základě vyřčených podnětů, než kdyby každý pracoval sám tzv. víc hlav, víc ví.

Hypotézy

Jsou předem stanovené otázky, které se snažíme pomocí výzkumu ověřit, tedy jestli se potvrdí nebo nepotvrdí prvotní myšlenka. K tvorbě hypotézy musí přecházet znalost problematiky, na kterou je cílena.

Hypotéza 1:

Domnívají se oslovení zástupci jednotlivých složek IZS, že znalost základů branné výchovy je stále nedostačující i při současné implementaci do výuky jiných předmětů?

Hypotéza 2:

Považují ředitelé škol za důležité zařazení branné výchovy mezi povinné předměty?

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 LITERÁRNÍ REŠERŠE

K získání potřebných informací k řešené problematice jsem vycházel z následujících publikací a koncepčních dokumentů:

MATIČKA, Václav, 1979. Branná výchova:

Publikace popisuje historické etapy vývoje branné výchovy, která byla součástí života obyvatel v období mezi světovými válkami a dále vývoj a směr, kterým se výchova ubírala po 2. světové válce.

FIALA, Miloš a VILÁŠEK, Josef a VONDRÁŠEK, David, 2014. Integrovaný záchranný systém na počátku 21. století. Praha. ISBN 978-80-246-2477-8.

Knihou definuje úkoly, povinnosti a postavení jednotlivých složek IZS. Zaměřuje se na potřeby a požadavky ochrany obyvatelstva, které jsou prováděny v přípravě obyvatel na mimořádné události.

GERHÁT, Ivan a kolektiv, 2018. Příprava občanů k obraně státu: příručka pro učitele základních a středních škol. 2. vydání. Ministerstvo obrany České republiky - VHÚ Praha. ISBN 978-80-7278-728.

Příručka slouží zejména učitelům základních a středních škol jako významný zdroj informací pro přípravu témat k výuce o zajišťování obrany státu. Poskytuje však pohled na problematiku pouze z vojenského hlediska. Mimo teoretický rámec jsou v příručce uvedeny další vhodné odkazy, ze kterých je možné čerpat spousty informací a vzorové testové otázky, které mohou být učiteli využity ke zkoušení žáků, popřípadě jinak upraveny a modifikovány.

Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030:

Koncepce stanovuje výchovu a vzdělání obyvatelstva jako jeden ze stěžejních úkolů ochrany obyvatelstva. Avšak nedostatek právních předpisů vede k nekoordinovanému, neefektivnímu a finančně náročnému řešení. Ke zlepšení situace vede jasná specifikace úkolů a odpovědností všech subjektů, které budou zpracovány v právních předpisech. Tím vznikne pomyslný stavební kámen pro systémovou výchovu a vzdělání obyvatelstva i odborníků.

Koncepce přípravy občanů k obraně státu 2019 – 2024:

Jedná se již o aktualizované vydání, kterému předcházela Koncepce POKOS pro roky 2013 – 2018. V roce 2018 byla provedena analýza současného stavu přípravy obyvatelstva a vyhodnocení stanovených úkolů. Dokument stanovuje práva a povinnosti občanů k zajišťování obrany státu. Dále stanovuje úkoly, které pro následující roky mají být splněny v oblasti výchovy a vzdělání dle cílových skupin.

Časopis Ministerstva obrany - Vojenské rozhledy:

Čtvrtletní periodikum vydávané Univerzitou obrany V brně, které se zaměřuje na oblast bezpečnosti a obrany. Autoři z řad bezpečnostních oborů a ozbrojených sil umožňují čtenářům nalézt odpovědi na otázky aktuální bezpečnosti, obranné politiky, ale také informace o různorodých vojenských tématech.

KAVAN, Štěpán; KOVÁČOVÁ, Lucia, 2018. Education and Content of Civil Defence Training in Czechoslovakia in the years between 1938 and 1951. ISSN 23675659:

Odborný článek z konference sociálních studií a umění, se zaměřuje na implementaci základních prvků branné výchovy v období 2. světové války až do změny politického režimu, který nastal v Československu po konci války. Popisuje vytvoření právních řádů k zajištění bezpečnosti ve státě a způsoby, kterými bylo obyvatelstvo vedeno k občanské povinnosti.

1.1 Právní předpisy

V době Československa byly Národním shromážděním přijaty čtyři zákony týkající se branné výchovy. Primárním cílem byla příprava obyvatelstva na obranu státu za podmínek dodržení spojeneckých závazků a příprava na vlastní obranu. (Padrnos, 2014)

Zákon č. 184/1937 Sb., o branné výchově

- Dnem 1. července 1937 byl Národním shromážděním Československé republiky přijat první zákon o branné výchově. Na tvorbě zákona se podíleli ministr národní obrany, ministr vnitra, ministr veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, ministr školství a národní osvěty a ministr zemědělství. Z výše uvedeného seznamu ministerstev, jenž se podíleli na tvorbě tohoto zákona lze usoudit, že důraz branné výchovy byl kladen na žáky ve školách, ostatní občané byli vzděláváni v rámci branných a tělovýchovných spolků a polovojenských organizací. K nejznámějším

organizacím se řadily: Svaz čs. důstojnictva, Československá obec sokolská, Čs. obec legionářská, Národní gardy, Svaz stráže svobody atd.

Cílem bylo vštípit obyvatelstvu morální vlastnosti, tělesnou zdatnost, znalosti a dovednosti k obraně státu na základě jejich věku, vzdělání a povolání.

Na svou dobu se jednalo o velmi moderní zákon, který se však nepodařilo realizovat v celém jeho rozsahu kvůli roztržitému československému státu a jeho připojení k německé říši. Po 2. Světové válce došlo k jeho nahrazení zákonem č. 92/1951 Sb. (Vojenské dějiny Československa, 1987)

Zákon č. 92/1951 Sb., o branné výchově

- Platnosti nabyt dne 6. prosince 1951. Jeho kuriozitou je, že se výhradně vymezoval proti zákonu z roku 1937, ale z jisté části z něj vycházel. Klíčovým faktorem se kromě přípravy nejširších vrstev pracujícího lidu k plnění úkolů obrany státu stalo také prohloubení jednoty pracujícího lidu s lidově demokratickou armádou, výchova k věrnosti a spojeneckému svazku se Sovětským svazem, zvýšení odhodlanosti a schopnosti k obraně vlasti a důraz na zajištění světového míru.

Zákon č. 92 stanovuje povinnost provádět brannou výchovu ve školách, ve střediscích pracujícího dorostu a zařízeních plnící podobné úkoly. Dobrovolná účast je ve společenských střediscích, kdy pro tyto účely je zřízen Svaz pro spolupráci s armádou, který střediska sdružuje. (Padmos, 2014)

Zákon č. 87/1952 Sb., o reorganizaci branné výchovy

- Novelizace zákona ze dne 12. prosince 1952 upravovala a doplňovala zákon o branné výchově. Ta spadala do gesce dobrovolných organizací vymezující zákon č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromáždění, které i nadále sdružoval Svaz pro spolupráci s armádou.

Ke zvýšení zájmu o brannou výchovu ve společnosti přispělo prohlášení Svazu pro spolupráci s armádou za dobrovolnou organizaci. Zároveň však vznikly negativní dopady odstraněním povinné branné výchovy ze škol. (Matička, 1979)

Zákon č. 73/1973 Sb., o branné výchově

- Roku 1971 bylo přijato usnesení o Jednotném systému branné výchovy obyvatel ČSSR. Plány tohoto systému pak byly implementovány v zákoně č. 73/1973 Sb., o branné výchově. O roce 1973 se dá hovořit, jako o významném milníku v rozvoji

branné výchovy. V teoretické rovině byla podrobněji rozpracována problematika branné výchovy a praktická část zaznamenala změny především ve školní oblasti. Kdy se branná výchova stala jedním z povinných předmětů na základních školách. (Komínek, 1987)

System branné výchovy na základních a středních školách následně prošel změnami ve spojitosti zavedením nové výchovně vzdělávací soustavy. V letech 1981 a 1985 předsednictví ÚV KSČ projednávalo realizaci jednotného systému branné výchovy. (Friml a Hanousek, 1986)

Jako povinný předmět se ve školách objevoval do roku 1989 a po změně režimu byl zrušen.

1.2 Aktuální situace

V současnosti, není zákonem ani jiným dokumentem definována povinná branná výchova. Je však možné problematiku výchovy, vzdělání a přípravy občanů k obraně a ochranně nalézt ve spoustě právních a koncepčních dokumentů.

- Ústavní zákon č 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky stanovuje, že státní orgány, orgány územních samosprávních celků, právnické a fyzické osoby jsou povinny se podílet na zajišťování bezpečnosti ČR. (Česko, 1998)
- Bezpečnostní strategie představuje základní dokument vlády ČR, který vychází z bezpečnostních hrozeb a rizik. V otázkách bezpečnostní politiky stanovuje zájmy ČR a úkoly a místo správních úřadů, orgánů územní samosprávy a integrovaného záchranného systému. (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, © 2015)
- Zákon 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování. Tento nový zákon říká, že branná povinnost vzniká občanovi dnem, kdy dosáhne 18 let a stanovuje mu povinnosti. V současné době je jediným právním východiskem zabývající se dobrovolnou aktivní zálohou, která představuje občanskou brannost. (Česko, 2004)
- Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, stanovuje zodpovědným za přípravu obyvatelstva Ministerstvo obrany ČR. Navzdory tomu, že se jedná o zcela dobrovolnou činnost, je velmi přesně definována § 52. Obsahem je především „*zdravotní příprava, příprava k civilní ochraně, zájmová činnost s technickým a sportovním zaměřením, příprava obyvatelstva k sebeobraně*

a vzájemné pomoci a další činnosti spojené s branností a se zabezpečením přípravy k obraně státu.“ Příprava má probíhat na úrovni základních a středních škol a jiných státem uznaných vzdělávacích činnostech. Dále pak občanská sdružení, církve, náboženské společnosti a jiné právnické osoby dle jejich účelu. (Česko, 1999)

- Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému (IZS). Představuje hlavní předpis ochrany obyvatelstva a primárně se zabývá kooperací mezi orgány veřejné správy a odpovědnými profesionálními bezpečnostními institucemi. § 2 stanovuje úkoly ochrany obyvatelstva, jako jsou varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva atd. § 25 odstavce 1 říká: *„Fyzická osoba pobývající na území České republiky má právo na informace o opatřeních k zabezpečení ochrany obyvatelstva a na poskytnutí instruktáže a školení ke své činnosti při mimořádných událostech.*“ (Česko, 2000, a.)
- Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů. Zabývá se se úkoly veřejné správy a složek IZS, vymezuje jejich součinnost a plánování. § 31 odstavce 1 zmiňuje: *„Fyzická osoba pobývající na území České republiky má právo na nezbytné informace o připravovaných krizových opatření k ochraně jejího života, zdraví a majetku.*“ (Česko, 2000, b.)

2 ZÁKLADNÍ POJMOVÝ APARÁT

Aby bylo možné danou problematiku hlouběji pochopit je potřeba definovat pojmy, které s ní souvisí. Branná výchova je kombinací teoretické a praktické části založená na podstatě souvislosti branného systému a branné politiky státu. Jedná se především o oblast ekonomickou, vojenskou a politickou.

2.1 Branný systém

„Branný systém je souhrn státních a společenských institucí (orgánů a organizací) a jejich činností, kterými se řídí a realizují opatření přípravy a vedení obrany země a také souhrnem veškerých pravidel, norem, zákonů, kterými jsou ustanoveny vztahy mezi institucemi a jejich pravomocemi a odpovědnosti ve věcech obrany.“ (Friml a Hanousek, 1986, s. 50)

Úkolem obranného systému ČSSR bylo plnit tři základní funkce. Prvotní funkcí bylo mírové poslání. Jako člen obranné koalice států Varšavské smlouvy se ČSSR podílelo na ovlivňování protivníkoví politiky, s důrazem na mírové zásady soužití a spolupráci. Druhá funkce kladla důraz na neustálý rozvoj a přípravu složek branného systému na vojenský konflikt. Třetí funkce byla pro případy vojenské obrany vlasti, kdy i přes veškerou snahu se nepodařilo zabránit válečnému konfliktu. Základ branného systému tvořili ozbrojené síly ČSSR, národní hospodářství, vojska civilní ochrany a jednotný systém výchovy k brannosti obyvatelstva. (Pavlík, 1981, s. 24).

2.2 Branná politika

„Branná politika je souhrnem názorů, zásad, principů, činností a vztahů v oblasti vojenské výstavby státu, zabezpečení obrany země, přípravy ozbrojených sil a obyvatelstva k ozbrojené obraně vlasti (nebo vedení války).“ (Kadeřábek, 1987, s. 114)

Dle Kadeřábka lze brannou politiku chápat jako boj společenských tříd a politických stran, států a koaličních systémů o prosazení jejich společensko-ekonomických cílů a zájmů. Termín branná politika se začal užívat až začátkem sedmdesátých let. Do té doby byla obrana země spojována především s ozbrojenými silami a užíval se termín „vojenská politika“.

Společenský život ve všech svých oblastech je dotčen politikou jako celkem. Z tohoto důvodu byla politika rozčleněna na zahraniční, sociální, brannou, školní, kulturní apod. (Kadeřábek, 1987)

2.3 Terminologie

Terminologické pojmy, kterými je dotčeno dané téma vydalo Ministerstvo Vnitřní ČR v tzv. Terminologickém slovníku. Publikováno bylo v roce 2004 a následně aktualizováno v letech 2009 a 2016.

Branná povinnost

Jde o základní povinnost občana ČR plnit úkoly ozbrojených sil ČR. Obsahuje povinnost podrobit se odvodnímu řízení, vykonávat vojenskou činnou službu a plnit povinnosti stanovené zákonem.

Civilní ochrana

Je souhrn činností a postupů věcně příslušných orgánů a dalších zainteresovaných orgánů, organizací, složek a obyvatelstva, prováděných s cílem minimalizace negativních dopadů možných mimořádných událostí a krizových situací na zdraví a životy lidí a jejich životní podmínky. Civilní ochrana se stává za válečného stavu součástí systému obrany státu a zabezpečuje výkon humanitárních úkolů uvedených v čl. 61 Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů ze dne 12. srpna 1949, přijatého v Ženevě dne 8. června 1977.

Ochrana obyvatelstva

Plnění úkolů civilní ochrany při ozbrojeném konfliktu i mimo něj, zejména varování, vyrozumění, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku. Výklad ochrany obyvatelstva není jednotný, v některých zemích, které nemají systém krizového řízení je termín ochrana obyvatelstva užíván v širším výkladu jako systém nevojenské ochrany – řeší např. i ochranu vnitřní bezpečnosti a ekonomiky.

Plánování obrany státu

Soubor plánovaných opatření, vzájemně se ovlivňujících, k zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením a ke splnění všech požadavků na zajišťování obrany státu,

zabezpečení mezinárodních smluvních závazků o společné obraně, včetně podílu ozbrojených sil na činnostech mezinárodních organizací ve prospěch míru, účasti na mírových operacích a podílu záchranných prací a při plnění humanitárních úkolů.

Preventivně výchovná činnost

Souhrn organizačních, technických a provozních opatření a činností zaměřených na výchovu obyvatelstva s cílem předcházet vzniku mimořádných událostí a v případě jejich vzniku dosáhnout zmírnění nežádoucích dopadů mimořádné události na zdraví, životy, majetek či životní prostředí odpovídajícím chováním obyvatelstva.

Složky Integrovaného záchranného systému

Integrovaný záchranný systém je efektivní systém vazeb, pravidel spolupráce a koordinace záchranných a bezpečnostních složek, orgánů státní správy a samosprávy, fyzických a právnických osob při společném provádění záchranných a likvidačních prací a přípravě na mimořádné události. Tvoří jej základní složky Hasičský záchranný sbor České republiky, jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany, poskytovatelé zdravotnické záchranné služby, Policie České republiky a ostatní složky. (Terminologický slovník MV ČR, 2016)

3 HISTORIE BRANNÉ VÝCHOVY

Lidstvo od počátku své existence bojovalo o udržení hmotných a kulturních hodnot. Zvláště pak o záchranu vlastního života. Prvotní záznamy o dobrovolné výchově nevojenské společnosti jsou z období třicetileté války. Vzrůstající odpor vůči germanizaci a absolutistickému režimu vyvrcholilo v roce 1848 k povstání lidu. Ačkoliv bylo potlačeno, lze hovořit o jakémisi vzniku české brannosti. (Pavlík, 1981)

3.1 Vznik a podstata

Po roce 1848 byl zaznamenán rozvoj městských, střeleckých a především národních gard. Již do 60. let 19. Století tyto jednoty shromažďovaly desítky tisíc mužů. Ty se staly nedílnou součástí rozvoje spolkového života a občanské společnosti. Roku 1886 vznikla domobrana, která soustředila muže ve věku 19-42 let, kteří nebyli součástí jiných ozbrojených složek. Celkově v těchto polovojenských strukturách bylo přes půl milionů mužů, kteří se účastnili pravidelných vojenských cvičení. (Krobath a Stejskal, 2004)

Rozdílným avšak na první pohled nejvhodnějším se jevíly velmi početné a organizačně schopné tělovýchovné jednoty jako Sokol, Orel, Dělnická tělovýchovná jednota atd. Z důvodu nedostatečného finančního a materiálního zabezpečení nebyly branná výchova zpočátku jako povinná. Je nutné dodat, že z tělovýchovné jednoty Sokol vzešli účastníci v zahraničním odboji za 1. světové války, díky nimž se vybudovaly podmínky pro vznik samostatného Československa. (Konířová, 2006)

Dle Čapáka je výchova cílevědomá a záměrná činnost, jejíž metody směřují k danému cíli. Významný podíl na vzniku branné výchovy měl historický kontext, ve kterém bylo v uplynulých pěti a půl tisících let zaznamenáno přes čtrnáct tisíc válek. Tím byl vytvořen podklad pro vznik branné výchovy, která ovlivňuje lidský rozvoj a připravenost na konflikty. (Čapák, 1986)

3.2 Meziválečný vývoj

Po konci 1. světové války nebyl na brannou výchovu kladen velký důraz. Ve školách byla jako součást tělocviku a její teoretické části byly zakomponovány pro rozšíření informací v jiných předmětech. Ze strany veřejnosti byl přístup k branné výchově, bezpečnosti a obraně velmi chladný. (Matička, 1979)

V 20. – 30. letech vzniklo 54 branných spolků, které ovšem nepřinesly žádnou výraznou změnu. Vše se změnilo roku 1933, kdy se Německo stalo hrozbou pro Československou republiku. Mimo zajištění silné armády bylo potřeba důkladně připravit obyvatele a infrastrukturu k blížícímu se válečnému konfliktu. (Dolenský, 1937)

Téhož roku byl zřízen Výbor pro zvýšení brannosti lidu, jehož cílem bylo dostat povědomí a výuku branné výchovy do mládežnických spolků, tak aby připravily mládež schopnou bránit republiku. V následujících dvou letech došlo k úpravě školních osnov, které cílily na implementaci mravních a občanských prvků výchovy. K těmto účelům se začaly publikovat metodické příručky. (Friml a Hanousek, 1986)

Celá situace vytvořila nátlak na vládu, která se ač přes složitou záležitost rozhodla vydat branný zákon č. 184. Náročnost domluvy mezi šestnácti politickými stranami, které byly zastoupeny v národním shromáždění, oddalovalo vydání zákona až do 1. července 1937. Skládal se ze tří hlav:

1. Všeobecná ustanovení;
2. Branná výchova ve školách;
3. Branná výchova mimo školu.

Schelle, ve své knize uvádí fakt, že podoba československé branné výchovy byla inspirována vzdělávacími systémy Itálie, Polska a Maďarska. (Schelle et al., 2010)

Pozdní vydání zákona však neumožnilo jeho maximální realizaci v praxi. Neboť po vzniku protektorátu roku 1939, byla snaha úřadů potlačit jakoukoliv vlasteneckou výchovu. (Baxa a Vaigl, 1986)

3.3 Vývoj v letech 1945 - 1989

Konec 2. světové války přinesl stagnaci ve vývoji branné výchovy a pouze se navázalo na předválečnou snahu různých spolků a organizací šířit osvětu brannosti. Bylo to v důsledku toho, že společnost soustředila veškerou pozornost na obnovu republiky. (Matička, 1979)

Únorový převrat v roce 1948, přispěl k zakotvení branné výchovy do ústavy a tím připadla povinnost každému občanovi účastnit se výcviku civilní obrany. Nově vznikající systém se však nesoustředil pouze na výcvik k obraně země, ale cílil i na podporu pravidel komunistické ideologie. Období v letech 1949 – 1951 byl systém výcviku brannosti velmi

neorganizovaný. Tuto situaci změnila válka v Koreji, která dala jasný signál pro další vývoj. Proto byl v roce 1951 vydán nový zákon č. 92 Sb., o branné výchově, v něm byly jasně definovány cíle, jako zajištění přípravy nejširší vrstvy pracujících k plnění úkolů obrany vlasti. Zejména pak politickým a vojenským výcvikem a tělesnou přípravou. Podle sovětského vzoru byl stanoven Svaz pro spolupráci s armádou (Svazarm), který plnil nově stanovené úkoly zákona.

Nový systém byl založen na těchto principech:

- Byl založen na třech základních složkách, které se vzájemně propojovaly - politický a vojenský výcvik, tělesná příprava;
- povinně vyučován ve školách, mládežnických centrech a zařízeních provádějící podobné úkoly;
- mimo školu a mládežnická centra na dobrovolné bázi;
- Svazarm řídil, koordinoval a kontroloval výchovu;
- výcvik byl realizován podle pokynů Ministerstva národní obrany a ústředních orgánů. (Kavan a Kováčová, 2018)

Své přehnaně vysoké nároky na předvojenský výcvik žáků ze strany ministerstva národní obrany vyvolaly negativní ohlasy u pedagogů, kteří neměli vojenskou průpravu. Proto došlo ke změně a z branné výchovy se stala příprava obyvatelstva k civilní obraně. Výuka ke konci 50. let nebyla stále uspokojivá a bylo zcela jisté, že se nastalá situace musí znovu řešit. Výjimku představoval Svazarm, který získával na mezinárodním poli, branně sportovních i technických soutěží mládeže výrazné úspěchy. (Komínek, 1987)

Další významnou polovojenskou organizací, která se spíše soustředila na boj s vnitřní politikou státu, než na boj s nepřítelem byly Lidové milice. Nejednalo se o početně rozsáhlou organizaci, ovšem našli velkou podporu od vedení KSČ na rozdíl od armády či Veřejné bezpečnosti.

Veřejná bezpečnost si pro pomocné a asistenční práce školila a cvičila obyvatelstvo z řad dobrovolníků. Tato Pomocná stráž Veřejné bezpečnosti, plnila úkoly občanského povolání ve svém volném čase, za což získávali jisté úlevy. (Heimann, 2011)

Téměř po dvaceti letech vznikla snaha předsednictva ÚV KSČ o zlepšení situace branné výchovy obyvatelstva. Dne 19. března 1971 bylo vydáno usnesení o jednotném systému branné výchovy obyvatelstva ČSSR, na jehož popud vznikla novelizace zákona o branné

výchově roku 1973. Novela přispěla ke změnám jak v teoretické přípravě, tak především v té praktické. Branná výchova se stala podstatným předmětem vyučovaným na základních školách.

Jak ve své knize popisuje Komínek, šlo o snahu propojení běžného života a komunistické výchovy: „*Úkoly komunistické výchovy tkvěly ve výchově k vědeckému světovému názoru, ve výchově k socialistickému vlastenectví, ve výchově k proletariátu, ve výchově k vědeckosti a ateismu, ve výchově k etice a estetice a ve výchově k tělesnému cvičení. Branná výchova do této doby byla sice izolovaným subjektem, ovšem nebyla úzce teoreticky ohraničená a realizovala se v komunistické výchově v rámci tělesné výchovy. Princip branné výchovy v komunistické výchově neurčoval podstatu branné výchovy, nýbrž vztahy ve výchovném procesu.*“ (Komínek, 1987, s. 4-5)

Výuka branné a komunistické výchovy byla rozdělena do následujících složek:

1. Výchova k vědeckému světovému názoru:

Tato složka poskytovala komplexní vědecké názory k pochopení společnosti a přírody, podstaty lidského poznání a přinesla možnosti dialektického myšlení. Vztah branné výchovy a vědeckých názoru byl vytvořen na základě dvou funkcí. Poznávací funkce definovala postoj k společenství socialistických států a k socialistické vlasti samotné. Základem druhé, regulativní funkce bylo nabytí člověka určitými poznatky, které ho podmiňovali k případné aktivní účasti na obraně socialismu.

2. Vědeckoateistická výchova:

Úkolem branné výchovy bylo rozvrátit vztah k náboženství, neboť tato ideologie mohla vést k příčinám odvrácení od socialismu a naopak nabádat k náklonosti ke kosmopolitismu a nacionalismu.

3. Výchova k socialistickému vlastenectví a proletářskému internacionalismu:

Jednalo se o snahu probudit pocit odpovědnosti v občanovi, k politické angažovanosti, vztahu k vlasti a komunistické straně. Hovoří se o formování uvědomělého člověka.

4. Mravní výchova:

Mravní výchova je úzce spjata s brannou výchovou. Hlavní podstatou bylo uvědomění socialismu a připravenost občana na obranu socialistické země. Spojení těchto dvou složek představovalo náhled na světové názory a komunistické ideály.

5. Estetická výchova:

Estetika se podílela na rozvoji osobnosti ve všech směrech. Cílila na uvědomění a procítění uměleckých a kulturních děl. Branná výchova se tak promítala v umění, literárních dílech, filmech, rozhlasem. Tím se dostávala politika KSČ a socialismu do podvědomí široké veřejnosti.

6. Pracovní výchova:

Složka, jež formovala člověka po morální a politické stránce mu měla ukázat základní pracovní a občanské povinnosti. Poskytovala podněty pro uvědomění si profesionálního uplatnění člověka.

7. Tělesná výchova:

Cíle tělesné výchovy byly obohaceny o specifika zaměřená na brannost, ale ve své podstatě nebyly nijak odlišné od tělesné výchovy v oblasti vzdělání a výchovy. Vedla občany ke zručnosti a osvojení si návyků, které je umožnily zapojit k obraně státu. (Komínek, 1987)

Branná výchova byl velmi propracovaný systém, který měl jasně stanovený cíl, objekt, subjekt, obsah, prostředky a podmínky pro jeho vykonávání. Stranická struktura, statní, hospodářské a společenské orgány a instituce byly subjekty, které výchovu obstarávaly. Cíle, tedy objekty byla školní mládež, branci, záloha a prosté obyvatelstvo. Ačkoliv obsahově se jednalo o komplexní celek, který připravoval jednotlivé objekty, byl výcvik rozdělen dle obsahu do složek (morální a politická, odborně-technická, tělovýchovná a psychologická). Prostředky, nebo také nástroje, které strany a organizace používaly, měly zajistit zvýšení úrovně branné výchovy. Šlo o materiální, kdy výchova v organizacích byla za pomoci didaktických pomůcek a technik a nemateriální zahrnovaly formy a zásady branné výchovy. U podmínek branné výchovy sehrály roli makrosociální a mikrosociální aspekty. (Reitmayer, 1987)

Z výše uvedeného je možné vyvodit, že v komunistické době byla branná výchova důležitým procesem, který se snažil uvědomit každého občana k odpovědnosti

k socialistické vlasti a připravit ho na její obranu. Odraz veškeré snahy mělo být ovlivnění racionálního jednání a chování v každodenním životě. V takové podobě se branná výchova promítala do výuky na školách do roku 1989, poté byla zrušena. (Friml a Hanousek, 1986)

3.4 Současnost

Aktuálně je problematika obsažena v zákoně č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR. § 52 tohoto zákona říká: „*Příprava občanů k obraně státu je dobrovolná a má charakter vzdělávání, není-li zákonem nebo jiným právním předpisem stanoveno jinak*“. (Česko, 1999.)

Příprava občanů k obraně státu je v gesci Ministerstva obrany. Je prováděna zejména ve školách, školních zařízeních a dalších vzdělávacích zařízeních. Na přípravě se však mohou podílet i církve, náboženské společnosti a další právnické osoby.

Ve školách se branná výchova objevila až v roce 2003, kdy byla integrována do předmětů jako občanská výchova, zeměpis, dějepis. Konceptí přípravy občanů k obraně státu, která byla schválena vládou dne 16. ledna 2013, došlo k úpravě Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy, kde je problematika obsáhleji zařazena. (Česká školní inspekce, 2016)

Významnou roli hraje participace občanů k zajišťování obrany a jejich vstup k Aktivním zálohám. Principem je vytvoření jednotek pod velením jednotlivých Krajských vojenských velitelství (KVV). Cílem je příprava jednotek na obranu státu, ochranu důležitých objektů zejména na území teritoria. S využitím Aktivních záloh se počítá ne jen při obraně státu proti vnějšímu napadení, ale také k odstranění a likvidaci škod vzniklých při mimořádné události. (Stejskal, 2014)

4 PŮSOBNOST MINISTERSTEV NA BRANNÉ VÝCHOVĚ OBYVATELSTVA

Hlavním řídicím orgánem v oblasti ochrany obyvatelstva a krizového řízení je Ministerstvo Vnitra (MV). Společně s ním se na vzdělání účastní ústřední správní úřady dle své působnosti a kompetencí. Výbor pro civilní nouzové plánování, byl zřízen jako mezirezortní pracovní skupina, která se zabývá složitějšími problémy ve vzdělávání pro oblast ochrany obyvatelstva a krizového řízení. Skupinu tvoří zástupci MV – GŘ HZS ČR, odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality Ministerstva Vnitra, Ministerstvo obrany (MO), Ministerstvo zdravotnictví (MZ), Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Správa státních hmotných rezerv a Policejní prezidium ČR. (Ministerstvo vnitra – GŘ HZS ČR, 2017)

4.1 Ministerstvo vnitra ČR

MV ČR je ústředním orgánem státní správy, které řeší oblast veřejného pořádku a další věci vnitřního pořádku a bezpečnost ve vymezeném rozsahu. Do jeho podřízenosti spadá Policie ČR, Hasičský záchranný sbor ČR. Generální ředitelství HZS ČR je součástí ministerstva. Koordinuje a řídí oblast správního řízení, správního trestání, spisové služby a postupy podle kontrolního řádu. Nese odpovědnost za přípravu a řešení na krizové situace týkající se otázek vnitřní bezpečnosti a pořádku. Stanovené úkoly uskutečňuje prostřednictvím krizového řízení, civilního nouzového plánování, ochrany obyvatelstva a integrovaným záchranným systémem. (Ministerstvo vnitra, © 2020)

4.2 Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR

Generální ředitelství je řídicím orgánem HZS krajů. Povinnosti, které jsou jim kladeny ze strany ministra vnitra, jsou zaměřeny na požární ochranu, integrovaný záchranný systém, prevenci proti závažným haváriím, krizové řízení, ochranu obyvatelstva. Významnou složkou, která tvoří strukturu GŘ HZS ČR je oddělení instruktáží a školení. Ta se podílí na preventivně výchovné činnosti (PVČ), jejíž snahou je informovat obyvatelstvo o možných mimořádných událostech a správných postupech k jejich řešení. Vytváří edukační projekty jak pro školy, tak i pro všechny obyvatele. Za danou problematiku odpovídá celostátní koordinátor PVČ a jeho primární úkoly jsou:

- ve spolupráci s dalšími pracovišti GŘ HZS ČR vytváří roční plán PVČ;

- koordinuje a realizuje PVČ;
- společně s Ministerstvem školství realizuje výuku ochrany člověka a vytváří vzdělávací materiály pro pedagogiky základních a středních škol;
- vytváří zásady přípravy obyvatelstva k sebeochraně a vzájemné pomoci;
- dohlíží na činnost krajských koordinátorů PVČ;
- zpracovává výroční zprávu o plnění plánu PVČ a činnostech HZS ČR této problematiky. (Generální ředitelství HZS ČR, © 2020)

4.3 Ministerstvo obrany ČR

Ústřední orgán státní správy, který zabezpečuje obranu ČR, řídí Armádu ČR a spravuje vojenské újezdy a podílí se na zpracování obranné politiky státu (Ministerstvo obrany, © 2021)

Zákon o zajišťování obrany ČR, stanovuje občanům povinnost bránit svou vlasti po té, co se AČR profesionalizovala. Proto bylo MO zainteresováno do přípravy ochrany obyvatelstva a stanoveno zpracovatelem Koncepce přípravy občanů k obraně státu. Společně s HZS ČR a ministerstvem školství se podílí na zahrnutí přípravy obyvatel k obraně státu (POKOS) do rámcového vzdělávacího programu (RVP) určený pro základní a střední školy. Pro rozvoj učitelů v otázkách obrany státu vytvořilo MO metodickou příručku. Od roku 2015 poskytují zařízení MO bezplatné školení, které poskytuje cenné informace pro výuku. (Jurenka, září 2019)

4.4 Ministerstvo zdravotnictví ČR

Působí na úseku zdravotní péče a ochrany veřejného zdraví jako orgán ústřední státní správy. Zákon o krizovém řízení č. 240 mu ukládá povinnost připravenosti na řešení krizových situací a zároveň pro tyto účely má zpracován krizový plán. Za účelem prevence nemocí, ochrany a podpory zdraví a vytvoření dlouhodobých mechanismů, které povedou ke zlepšení zdravotního stavu populace, vydalo MZ v roce 2014 Národní strategii ochrany a podpory zdraví a prevenci nemocí. Strategie se zabývá subjekty všech úrovní a cílí na veřejné správy, jedince, soukromý sektor, vzdělávací instituce a další. (Ministerstvo zdravotnictví, © 2021)

4.5 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Ústřední orgán, v jehož gesci jsou předškolní zařízení, školská zařízení, základní, střední a vysoké školy, věda, výzkum a vývoj, péče o děti a mládež, tělesná výchova, sport a sportovní reprezentace státu.

Vytváří RVP, který stanovuje závazné podmínky pro jednotlivé etapy vzdělání. Na základě spolupráce s MV a MO byly do těchto plánů zakomponovány témata o ochraně obyvatelstva za běžných rizik a mimořádných událostí. (Ministerstvo školství, © 2013 - 2021)

5 PODÍL INTEGROVANÉHO ZÁCHRANNÉHO SYSTÉMU NA BRANNÉ VÝCHOVĚ OBYVATELSTVA

Integrovaný záchranný systém (IZS) je vymezen zákonem č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému. Jedná se o komplexní systém jednotlivých složek, orgánů státní správy a samosprávy, právnických a fyzických osob, které zabezpečují přípravu na mimořádné události a provádí záchranné a likvidační práce. Vznikl za účelem efektivní kooperace mezi složkami, koordinuje je a stanovuje pravidla.

IZS je tvořen základními složkami, které jsou v neustálé pohotovosti a schopné okamžitě reagovat na vzniklé mimořádné události. Ostatní složky jsou nasazovány v případech, kdy hlavní složky nejsou schopny situaci zvládnout sami. Jejich povolání závisí na charakteru a rozsahu vzniklé události. (Fiala, Vilášek a Vondrášek, 2014)

5.1 Základní složky IZS

Policie České republiky

Ozbrojený bezpečnostní sbor, který cílí na bezpečnost osob a majetku, na dodržování veřejného pořádku, předcházení trestné činnosti a plní úkoly na úseku vnitřní bezpečnosti.

Jednou z primární činnosti preventivně informační skupiny PČR je provádění přednášek a besed, přizpůsobené svou tematikou a obsahem pro danou cílovou skupinu. (Policie ČR, © 2020)

Hasičský záchranný sbor České republiky

Posláním HZS ČR je poskytování pomoci, ochrana životů a zdraví obyvatel a majetku při požárech a mimořádných událostech. Sbor je zřízen zákonem č. 320/2015 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky. Při řešení událostí významně přispívá svým rozsáhlým logistickým vybavením, ale také lidskými zdroji.

V oblasti preventivní výchovné činnosti se soustředí na přípravu obyvatel na možné mimořádné události, které mohu negativně působit na životy, zdraví, majetek a životní prostředí. Snahou je předat obyvatelstvu dostatečné množství informací, které zajistí prevenci před nežádoucími událostmi, ale také je seznámit s postupy jak v těchto situacích jednat. Aby byla výchovná činnost efektivní, rozdělují obyvatelstvo do věkových skupin, na které jsou kladeny rozdílné potřeby vzdělání.

Rozdělení věkových skupin je následovné:

- předškolní věk;
- žáci 1. stupně ZŠ;
- žáci 2. stupně ZŠ;
- žáci středních škol;
- dospělí;
- senioři;
- tělesně hendikepovaní;
- mentálně hendikepovaní;
- cizinci. (HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR ČR, © 2020)

Jednotky požární ochrany

JPO zařazené do plošného pokrytí kraje slouží k likvidaci požárů, provádění záchranných a likvidačních prací. Jejich zařazení do IZS zvyšuje efektivnost využití požární techniky a odborníků z řad jednotek PO, kterými se rozumí jednotka hasičského záchranného sboru kraje a podniku a jednotka sboru dobrovolných hasičů obce a podniku. (Vičar a Vičar, 2013)

Zdravotní záchranná služba

ZZS je v České republice zřizována kraji a je předurčena k poskytování odborné neodkladné přednemocniční péče při mimořádných událostech a osobám, jež jsou ohroženy na životech. Ačkoliv tato složka ve své struktuře nemá odbor, který by se přímo zabýval preventivně výchovnou činností, tak svými projekty, významně přispívají do vzdělání obyvatel v oblasti první pomoci. (Záchranná služba, © 2020)

5.2 Ostatní složky Integrovaného záchranného systému

Při záchranných a likvidačních pracích poskytují plánovou pomoc základním složkám IZS, Ministerstvu vnitra, krajskému úřadu nebo úřadu obce s rozšířenou působností. Nejvýznamnější složku z pohledu výchovy obyvatelstva zde sehrává Armáda ČR. Dalšími, kdo působí mezi ostatními složkami je Obecní policie, Horská služba, Český červený kříž,

Vězeňská služba ČR, Báňská záchranná služba, Havarijní služby, Svaz záchranných brigád kynologů. (Fiala, Vilášek a Vondrášek, 2014)

Armáda České republiky

Úlohou Armády ČR je ochrana před vnějším napadením státu a plnění úkolů stanovených mezinárodními smlouvami. Podílení se na záchranných a likvidačních pracích na území republiky vyplývají z dohody mezi MO a MV, která byla uzavřena v roce 2003. AČR je nasazována v případech, kdy základní složky nedisponují dostatečnými zdroji ke zvládnutí mimořádné události.

Kromě výše uvedených úkolů se armáda podílí na přípravě občanů k obraně státu. Hlavním způsobem je prezentace AČR prostřednictvím projektu POKOS, který se soustředí zejména na žáky základních a středních škol. K dalším způsobům, které přispívají k šíření základních principů branné výchovy, je činnost branných vojenských spolků a reprezentace armády na veřejných akcích. (Armáda ČR, © 2021)

5.3 Pokos

Příprava obyvatel je řešena zákonem č 219/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky. V době míru je zcela dobrovolná, povinnou by nastala za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu. Občané se s problematikou setkávají zejména ve školách, školských zařízeních a jiných vzdělávacích institucích. Obsahem přípravy je seznámit občany s problematikou zdravotnické přípravy, přípravy k civilní obraně, přípravy k sebeobraně a vzájemné pomoci a činnostmi s technickým a sportovním zaměřením.

Pro roky 2013 - 2018 byla vydána první Koncepce přípravy obyvatelstva, kterou vypracovalo Ministerstvo obrany. Prvotním krokem však byla důkladná analýza problematiky ve státní správě, samosprávě a školství. Ze zjištěných nedostatků byly vyvozeny závěry, které se promítly při tvorbě koncepce.

Primárním cílem bylo stanovení priorit vývoje, ke kterým má příprava obyvatelstva v následujících letech směřovat. Zmiňuje, že důležitou roli hraje především zodpovědný přístup každého občana k prohlubování znalostí a dovedností vedoucí k zajišťování obrany. Významným milníkem, kterého koncepce dosáhla lze považovat implementaci problematiku obrany státu do RVP pro základní a střední školy. Koncepce se dostala do povědomí jak odborníků, tak prosté veřejnosti a tím se stala diskuzí o možných

negativních dopadech, jestliže se obyvatelstvo nebude zapojovat do systému přípravy občanů k obraně společnosti.

V návaznosti na první koncepci byla pro roky 2019 – 2024 aktualizována. Obsahuje vyhodnocení stanovených cílů z předešlých let, analýzu současného stavu a představuje nové úkoly, které zvýší úroveň obyvatel v oblasti bezpečnosti státu.

Za hlavní koordinátory jsou v přípravě obyvatelstva považována krajská vojenská velitelství. Mimo koordinaci zabezpečují také vzdělání pedagogických pracovníků, semináře pro veřejnost, realizují prezentace a soutěže pro školy, kulturní či jiné akce na regionální úrovni. (Ministerstvo obrany, 2019)

5.4 Příručka pro učitele základních a středních škol

MO ve spolupráci s odborníky z jiných rezortů sepsalo příručku pro pedagogy, která jim poskytuje důležité informační zdroje o tématech přípravy obyvatelstva k obraně státu. V souladu s RVP, usnadňuje pedagogům se orientovat v základních problémech obrany státu a zároveň poskytuje plnohodnotné informace pro plánování výuky.

Jednotlivé kapitoly v příručce obsahují kontrolní otázky, které mají spíše inspirativní účely. V zájmu pedagogů je přizpůsobit otázky jak pro daný předmět, tak z pohledu historického či geografického. Cílem diskuze je vést žáky k racionálnímu myšlení, že jsou osoby svobodné a zodpovědné za uplatňování práv a naplňování občanských povinností. Pro potřebu zjištění znalostí žáků je pedagogům v příručce k dispozici kontrolní test.

Velkým přínosem pro výuku je prezentační program přednášený příslušníky MO přímo ve školských zařízeních. Přednášky neslouží jako náhrada za výuku nicméně jsou atraktivitou, soutěžemi a reálnými ukázkami vzbuzují u žáků velký zájem. Cílem je přiblížit posluchačům souvislosti s obranou státu, historií a tradice armády a její zapojení při vojenských a nevojenských krizových situacích. (Gerhát a kolektiv, 2018)



Obrázek 1: Příručka Pokos pro učitele (Pro školy a učitele | POKOS, © 2018)

5.5 Hasík CZ

Jedním z mnoha úkolů HZS je i preventivně výchovná činnost v oblasti požární ochrany a ochrany obyvatelstva. K tomuto účelu vznikl vzdělávací program Hasík CZ, který svým obsahem se zaměřuje na vzdělání žáků základních a středních škol. Program je realizován instruktory HZS, kteří žákům pomocí přednášek a workshopů předávají nejen teoretické, ale i praktické zkušenosti s důrazem na rozvoj komunikačních schopností. Instruktoři využívají vytvořených tematických preventivních materiálů jako odměny pro děti, které slouží jako informační zdroje ne žákům, ale i nepřímo působí na jejich rodiče v preventivně výchovné činnosti.

Celý program je rozdělen do cyklů, které se zaměřují na 1. stupeň a 2. stupeň základních škol. Od roku 2014 vznikl 3. cyklus, který navazuje na již získané informace žáků na středních školách. (Hasík CZ, © 2020)



Obrázek 2: Logo vzdělávacího programu Hasík CZ (Hasík CZ, © 2020)

6 ZAHRANIČNÍ PŘÍSTUP K VÝCHOVĚ OBYVATELSTVA

Postoj různých států světa k výchově a vzdělání občanů se liší. Uvedeny jsou příklady, které jsou založeny na tradičních přístupech nebo opodstatněných důvodech. Podstatou není podrobně problematiku v daném státu rozebírat, nýbrž jen pro zajímavost nastínit jednotlivé charakteristické znaky.

Velká Británie

Povinná služba v armádě skončila ve Velké Británii rokem 1963. Záložní složky však existovali ještě před tímto zrušením a byly důležitou součástí všech vojenských konfliktů Velké Británie. Každá ze složek britské armády (Royal Navy, Royal Marines, Royal Air Force) má svou specifickou záložní jednotku. Od počátku tohoto tisíciletí se celkový počet snižuje a to zhruba o polovinu původního počtu. Nejpočetnější skupinou je tzv. Territorial Army, která zastává funkci územní obrany. Mimo obranu britského území se záložní jednotky účastní i zahraničních operací např. v Afghánistánu nebo Iráku. (Burk, 2019)

Švýcarsko

Tato země je ojedinělá v pojetí obranného systému v Evropě. Neexistuje zde žádná stálá armáda, ale v potřebných situacích se z občanů stávají vojáci. Ve skutečnosti však jisté procento profesionálních vojáků existuje. Ti jsou určeni zejména pro výcvik a mobilizaci občanů. Ti se podrobí krátkodobému vojenskému výcviku a dále se zdokonalují víkendovými cvičeními. Miliční systém Švýcarska je promítán do běžného a profesního života, kdy dochází k uplatňování chování dle hodnotního a funkčního zařazení. Koncept pojetí švýcarské obrany poslední dobou však ztrácí podporu jak u samotných obyvatel, tak i na politické úrovni a dochází ke snižování obranné a bojové funkce. (Szviresev Tresch a Wenger, 2019)

Polsko

Vzdělání obyvatel v oblasti obrany je možné nalézt v zákoně o všeobecné povinnosti obrany z roku 1967 a také v nařízení vlády o všeobecné ochraně vydané v roce 1993. Ačkoliv uvedené právní předpisy jsou stále platné, je zcela jasné, že nesplňují požadavky současné doby. Od roku 2009 je platné nařízení Ministerstva národního vzdělání, které řeší implementaci vzdělání na školách. Obdobně jako v České republice je na základních školách a gymnáziích problematika začleňována do výuky jiných předmětů. Výjimku zde představují střední školy a učiliště, které ve svých plánech mají zaveden předmět branná

výchova. Ve skutečnosti však cílem předmětu je studenty připravit na krizové situace všeho druhu. (Paulus, 2016)

V roce 2018 vznikla Koncepce vzdělání pro zástupce státních orgánů a personálu veřejné správy. Svým obsahem se zaměřuje na vzdělání pracovníků ve veřejné správě dle jejich úkolů a postavení vycházející z vykonávané profese. Koncepce také rozlišuje obsah na základě bezpečnostní situace ve státě. (Grenda a Soboň, 2018)

Francie

Profesionalizace francouzské armády proběhla v roce 1996. Záložní jednotky jsou tvořeny dvěma složkami. Tou první je operační záloha, která se tvořena bývalými příslušníky armády a dobrovolníky, kteří se podepisují k záloze na 1 - 5 let. Jsou nasazováni ve prospěch státu pouze na jeho území. Druhou složku představuje občanská záloha, je zcela dobrovolná a jejím úkolem je především šířit osvětu obrany státu a podílení se na veřejných aktivitách. (Weber, 2011)

Spojené státy americké

Participace občanů k obraně státu v USA sahá do historie. Významný podíl nese válka za nezávislost v 18. století, kdy se v lidu probudila odpovědnost bránit společenství proti napadení a vládní tyranii. Systém bezpečnosti vychází z principu nezávislosti a svépomoci. Nejvýraznější dobrovolnou, ač zcela vojenskou složkou branného systému je národní garda. Specifikem pro tuto jednotku je, že mimo teritoriální využití bývá nasazována i do zahraničních operací.

Teroristické útoky, které zasáhly Ameriku v roce 2001, vyvolaly obavy a zájem o vnitřní bezpečnost u občanů. Staly se tak podnětem pro vznik programu Citizens Corps (v překladu „občanský sbor“), jehož cílem je občany vzdělat a vycvičit, tak aby byla zajištěna větší připravenost eliminovat či zvládnout jakékoliv hrozby. Celý koncept je závislý na uvědomění si odpovědnosti občana poskytnout pomoc v krizové situaci. (Currie a Crossland, 2018)

7 ZÁVĚREČNÁ KAPITOLA TEORETICKÉ ČÁSTI

Teoretická část práce uvádí čtenáře do problematiky objasněním pojmů, jako jsou branná politika a branný systém. Z důvodu obsáhlosti pojmového aparátu není možné uvést všechnu terminologii, a proto je uvedena především ta, kterou autor považuje za nejvýznamnější pro dané téma. Právní rámec představuje prvotní formování branné výchovy v době Československa až současnost. Ačkoliv je nyní branná výchova na dobrovolné bázi, je možné naleznout přístupy a způsoby, kterými je obyvatelstvo připravováno na krizové situace, mimořádné události, obranu a ochranu v různých koncepčních dokumentech.

Se zadaným omezením diplomové práce nelze realizovat detailnější popis historie branné výchovy, toto téma by bylo možné obsáhnout v samostatné práci. Smyslem této kapitoly je pouze ilustrovat nejpodstatnější události, jakým způsobem byl kladen důraz na vzdělání a přípravu obyvatelstva pro obranu a ochranu vlasti od 1. světové války až k současným přístupům, které jsou pro nás aktuálním tématem. Jako negativum, lze považovat, že neexistuje žádný ucelený zdroj informací, který by obsáhl tuto problematiku až k současnosti.

Vzdělání a příprava obyvatelstva je považována za komplexní systém, do kterého přispívají svou činností ústřední správní orgány a jednotlivé složky integrovaného záchranného systému. Nelze tak stanovit jednoznačnou odpovědnost jednomu subjektu, neboť značný podíl je i na každém občanovi a jeho zapojení do systému. K osvojení znalostí a dovedností vznikl program POKOS pod vedením MO, který je implementován do RVP a zaměřuje se již na žáky základních škol.

V poslední kapitole teoretické části jsou uvedeny přístupy a postoje k branné výchově vybraných států. Podstatou není přímá komparace s Českou republikou, ale jde pouze o informativní činnost. Neboť odlišné geografické a politické podmínky, počet obyvatel a různorodost tradic vytváří různorodé specifika pro pojetí branné výchovy daného státu.

Získané informace v teoretické části, především vybraná legislativa, materiály a příručky vydané složkami IZS poslouží jako podklad pro zpracování praktické části. Především důkladné nastudování Koncepce ochrany obyvatelstva a Koncepce přípravy obyvatelstva k obraně státu, které budou nápomocné při tvorbě navrhovaných opatření a modelové situace.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8 ŘÍZENÉ ROZHOVORY SE ZÁSTUPCI SLOŽEK IZS

Ke zjištění, jakým způsobem přispívají jednotlivé složky IZS jsem oslovil zástupce z řad HZS, PČR a AČR. Ačkoliv současná pandemická situace zaměstnává tyto odborníky pro danou problematiku a především celé složky pro jiné účely, tak mi prostřednictvím e-mailových a telefonní rozhovorů byly poskytnuty odpovědi na mé dotazy. Zástupcům zaštiťující PVČ a koordinaci POKOS byly položeny stejné otázky, které v následující kapitole budou vyhodnoceny, aby bylo možné posoudit, jak které složky IZS se podílí na přípravě obyvatelstva.

Přepis rozhovoru s koordinátorem POKOS za Krajské vojenské velitelství Brno, který byl poskytnut dne 25. března 2021:

1. Poskytujete vzdělání pedagogům o bezpečnostních tématech? A jakým způsobem?

Vzhledem k tomu, že je problematika obrany státu zařazena v rámcových vzdělávacích programech pro základní i střední vzdělávání a to do vzdělávacích oblastí „Člověk a jeho svět“, „Člověk a společnost“ a "Člověk a zdraví", provádí Ministerstvo obrany akreditované školení v oblasti přípravy občanů obrany státu (POKOS) pro učitele základních a středních škol v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Na školení se mohou přihlásit rovněž budoucí učitelé - studenti pedagogických fakult. Školení probíhá prostřednictvím lektorů krajských vojenských velitelství (KVV).

2. Kolik pedagogů jste schopni za rok proškolit?

Na základě mých zkušeností se zájmem o toto školení vím, že na Krajském vojenském velitelství v Brně jsme schopni proškolit každého pedagogického pracovníka, který o školení projeví zájem. Obecně lze říci, že se u KVV Brno ročně proškolilo několik desítek pedagogů. Ovšem jsme schopni proškolit i větší počet.

3. Zapojujete se do vzdělání bezpečnosti u žáků? A jakým způsobem?

K doplnění a zatraktivnění výuky probíhají na vybraných základních a středních školách prezentační akce, pořádané odborem komunikace Ministerstva obrany v součinnosti s jednotlivými organizačními celky rezortu MO. Přestože primárním cílem těchto akcí je zábavnou a interaktivní formou představit ozbrojené síly a Armádu ČR, informovat o jejich poslání, současné činnosti, výcviku, výstroji či výzbroji, je toto úsilí rovněž chápáno jako cesta, kterou je možné žákům

i pedagogům předávat i méně známé informace, ke kterým by se jinak nedostali (např. branná povinnost, činná služba apod.). Toto je tedy zabezpečeno cestou odboru komunikace MO. Jako KVV Brno jsme schopni na školách provádět, v případě zájmu, besedy se žáky či studenty na různá bezpečnostní témata vztahující se k AČR. V minulosti jsme několik takových besed měli a v budoucnu plánujeme tuto nabídku zatraktivnit a rozšířit.

4. Pořádáte semináře pro veřejnost? Jestliže ano, jak často?

Semináře pro veřejnost v tuto chvíli nepořádáme, mimo výše uvedená školení pedagogických pracovníků. Je předpoklad, že oblast POKOS budeme blíže prezentovat pracovníkům krizového řízení obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Kontakt s další civilní veřejností je především dán naší účastí na akcích pro veřejnost (dětské dny, dny IZS, IDET apod.).

5. Podílíte se na přípravě obyvatel i s jinou organizací?

Cíleně s žádnou další organizací nespolupracujeme, do budoucna předpokládáme spolupráci např. s Komunitním centrem pro válečné veterány v Brně.

6. Pořádáte volnočasové aktivity pro děti?

Volnočasové aktivity nepořádáme, vše je orientováno na výuku na školách, tedy i naše besedy, ukázky apod. Volnočasových aktivit se účastníme pouze jako pozvaná složka a to již zmíněných dětských dnů apod.

7. Pořádáte pro žáky besedy a praktické ukázky?

Odpověď viz otázka 3.

8. Máte vytvořené materiály pro vzdělání pedagogů? Jaké?

Ministerstvem obrany byla na pomoc učitelům základních a středních škol, vedoucím pracovníkům těchto škol a koordinátorům školních vzdělávacích programů vydána příručka POKOS. Příručka obsahuje informace, které jsou využitelné při přípravě vyučovací hodiny, zahrnující problematiku POKOS.

9. Máte vytvořené materiály pro vzdělání žáků? Jaké?

Vzdělání žáků probíhá cestou pedagogů. Naše aktivity na školách jsou pouze doplněním a zpestřením výuky, a k tomu využíváme formu ukázek, přednášek, besed. Na tyto máme nejčastěji zpracovány PWP prezentace, videoukázky, fotografie, autentické předměty, výstroj, výzbroj apod.

10. Přispíváte do vzdělávání studentů v rámci výuky na pedagogických fakultách?

Jako KVV Brno v současné době ne, vím, že např. u KVV České Budějovice některé přednášky pro studenty VŠ probíhaly. Po stabilizaci epidemické situace a návratu k běžné výuce máme v plánu oslovit pedagogické fakulty s nabídkou přednášek či seminářů pro studenty těchto fakult.

11. Jak hodnotíte současný stav vzdělání dané problematiky u obyvatel?

Toto nejsem kompetentní zodpovědět, průzkum v tomto jako KVV Brno neděláme. Jistě jsou ale k dispozici průzkumy na toto téma, které si nechalo zpracovat např. MO.

12. Pořádáte za aktuální pandemické situace přednášky online formou?

Akreditované školení v současné době on-line formou neprovádíme a to ani jiné KVV. Nabídku např. on-line besedy pro žáky či studenty máme na našich internetových stránkách. V současné chvíli ale žádná ze škol tuto možnost nevyužila.

13. Máte dostatečné personální a finanční zabezpečení pro vzdělávání osob?

V současné době ano, tyto aktivity jsou personálně i finančně pokryty.

14. V čem vnímáte nedostatky při výuce bezpečnostních témat?

Pokud vezmu základní a střední školství, tak bezpečnostní témata jsou přednášena vždy jako doplnění v rámci určitého předmětu. Tak dochází k roztržitosti výuky těchto témat do několika předmětů a chybí tak jistá ucelenost. Toto by vyřešil ovšem pouze vznik samostatného předmětu, který by bezpečnostní témata zastřešil.

15. Máte představu jak zvýšit zájem obyvatel o vzdělání?

Zájem o vzdělání by měl být jedním z prvotních zájmů každého člověka a ukazuje na vyspělost celé společnosti. Co se týče zájmu o vzdělání v rámci bezpečnostních témat, ten se dle mého názoru z velké míry odvíjí od aktuální bezpečnostní situace. Pokud budeme žít v absolutně dokonalém světě bez jakýchkoli hrozeb, nebude oblast bezpečnostního vzdělání zajímat skoro nikoho. „Poptávka“ se zkrátka zvyšuje vždy s nárůstem určité bezpečnostní hrozby.

Přepis rozhovoru s koordinátorkou PVČ za Krajské ředitelství HZS Jihomoravského kraje, který byl poskytnut dne 16. března 2021:**1. Poskytujete vzdělání pedagogům o bezpečnostních tématech? A jakým způsobem?**

HZS Jihomoravského kraje stejně jako ostatní HZS krajů zajišťuje preventivně výchovnou činnost (dále jen „PVČ“) dle koncepce schválené GŘ HZS ČR. V ní je zahrnuta také podpora vzdělávání pedagogů v tématech „Ochrana člověka z mimořádných událostí“ (dále jen „OČMU“), která se především díky HZS ČR implementovala do Rámcových vzdělávacích plánů základních škol v roce 2004. Koncepcí vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva a krizového řízení (usnesení vlády ČR č. 508 ze dne 10. července 2017) byla, vzhledem k aktuálním potřebám v oblasti ochrany obyvatelstva a krizového řízení, identifikována nová cílová skupina – pedagogičtí pracovníci mateřských, základních, středních a vyšších odborných škol vyučující bezpečnostní témata. GŘ HZS ČR akreditovalo vzdělávací kurzy OČMU pro pedagogické pracovníky. Tyto zajišťují jednotlivé HZS krajů prostřednictvím svých krajských koordinátorů. HZS krajů kurzy organizují buď ve spolupráci s Národním institutem dalšího vzdělávání, nebo sami.

2. Kolik pedagogů jste schopni za rok proškolit?

Čísla nejsou každý rok stejná, vycházím z veřejně dostupných statistik GŘ HZS ČR. Za rok 2020 nejsou vzhledem k opatřením, která neumožnila konání kurzů, adekvátní čísla. Nejbližší je tedy rok 2019, kdy se kurzu OČMU účastnilo 109 pedagogů.

3. Zapojujete se do vzdělání bezpečnosti u žáků? A jakým způsobem?

Troufám si tvrdit, že ze všech hlavních složek IZS se vzdělávání obyvatelstva v oblasti OČMU včetně žáků všech stupňů škol HZS ČR věnuje dlouhodobě, koncepčně a s neustálou snahou o zlepšení. Celá řada profesionálních hasičů se v rámci různých programů této činnosti věnuje nad rámec svých služebních povinností a opravdu dlouhodobě, protože to díky své profesi považuje za důležité a přínosné. Na www.ocmu.cz, je možné najít všechny vzdělávací programy, které vytvořili sami hasiči nebo k jejich tvorbě přizvali kolegy z PČR nebo ZZS. Programy jsou na velice dobré kvalitativní úrovni, protože vychází z praxe mezi dětmi na všech stupních škol a vznikaly v době, kdy v této oblasti nebylo nic připraveno ani pro pedagogy ani pro žáky. Většina z programů má akreditaci MŠMT, jejich instruktoři nebo tvůrci tedy musí splňovat celou řadu kritérií, aby tuto práci mohli vykonávat. Tento pocit bohužel nemám ze svých setkání s lektory programu POKOS, který může zajišťovat téměř každý.

4. Pořádáte semináře pro veřejnost? Jestliže ano, jak často?

HZS JmK má v rámci své Koncepce PVC cílit na všechny skupiny obyvatelstva. Kromě vzdělávání v programu Hasík CZ (ZŠ) a Hasík Vaše cesty k bezpečí (SŠ) (více na: www.hasik.cz) jsme již v roce 2008 zahájili vzdělávací program Vaše cesty k bezpečí, aneb chytré blondýnky radí, který je určen jako garantovaný a populární formou podaný soubor informací pro dospělou populaci. Více lze najít na <https://www.krizport.cz/rady/chytre-blondynky-radi>. Tento webový portál převzala celá řada obcí na své weby jako hlavní zdroj informací o řešení MU pro své občany. Pro veřejnost se pořádá řada akcí kombinujících vzdělávací prvky např. s ukázkou techniky a výstroje a výzbroje. Na vyžádání pořádáme přednáškové cykly z oblasti požární ochrany a ochrany obyvatelstva pro nejrůznější organizace nebo zájmové spolky, včetně osob tělesně postižených nebo vyžadujících speciální přístup k výuce. HZS JmK se také již léta podílí na zajištění přednášek na Senior Akademii, kterou organizuje MP Brno, která za ni získala v roce 2016 Evropskou cenu prevence kriminality (ECPA). A jak často - celoročně.

5. Podílíte se na přípravě obyvatel i s jinou organizací?

Viz výše. Desítky akcí pro veřejnost jsou organizovány nebo se na její organizaci podílejí i další neméně důležité složky IZS – PČR, ZZS, MP Brno a také školská

zařízení, úřady městských částí nebo obce. Nezajišťujeme nic pro komerční subjekty ani politické strany.

6. Pořádáte volnočasové aktivity pro děti?

Celá řada našich akcí má v sobě i pohybově- vědomostní prvky, pracujeme i na akcích o víkendech, státních svátcích. Dá se tedy říci, že jsou to volnočasové aktivity pro děti a jejich rodiče. Kromě toho pořádá HZS JmK také letní dětský tábor pro děti svých zaměstnanců a příslušníků.

7. Pořádáte pro žáky besedy a praktické ukázky?

Viz bod 4

8. Máte vytvořené materiály pro vzdělání pedagogů? Jaké?

Ano, jsou součástí webu www.ocmu.cz.

9. Máte vytvořené materiály pro vzdělání žáků? Jaké?

Ano a neustále na nich pracujeme dále. Náhled najdete na:

<http://www.hasik.cz/publikace/download.html>

10. Přispíváte do vzdělávání studentů v rámci výuky na pedagogických fakultách?

Ano, sama jsem několik semestrů měla semináře na PdF MU, aktuálně jsme s žádostí o jejich další zajištění nebyli oslovení, omezil se časový prostor pro jejich umožnění, ale počítáme s tím, že se opět zapojíme.

11. Jak hodnotíte současný stav vzdělání dané problematiky u obyvatel?

Od roku 2008, kdy jsem se této problematice začala plně věnovat, se situace výrazně zlepšila, avšak stále jsou značné nedostatky. Hodnotit však mohu pouze kraj Jihomoravský. Zlepšení znalostí i přístupu veřejnosti příkládám především obrovskému množství práce, kterou v této oblasti dobrovolně odvádějí již zmínění kolegové hasiči. Ale neméně důležitou roli v tomto procesu zajistilo i GŘ HZS ČR, které tuto činnost začalo opravdu výrazně podporovat, jednat s MŠMT a podílelo se na obsahovém zaměření RVP. Veřejnost hasiče dlouhodobě vnímá jako pilíř IZS, kterým jsou, trůfám si tvrdit, i v oblasti vzdělávání obyvatelstva při řešení mimořádných událostí. Jejich informace pro veřejnost totiž nejsou žádným uměle

vytvořeným schématem, nad kterým někdo hodiny „bádal“ za stolem, ale vycházejí z jejich každodenních zkušeností z terénu a z činností, při které denně zachraňují lidské životy. A veřejnost toto umí rozeznat – jsou zkrátka uvěřitelní a důvěryhodní. Hasiče je zkrátka mezi lidmi vidět v duchu hesla „Odkud vy utíkáte, tam my jedeme“. Celý systém PVČ u HZS ČR mohl být dobře nastaven také proto, že se hasiči nebáli zeptat odborníků – pedagogů, jak co nejefektivněji životně důležité informace předat jednotlivým cílovým skupinám. A cílové skupiny jsou respektovány s jejich specifickými potřebami. Jinak budete vést vzdělávání seniorů, jinak odborné veřejnosti, jinak dětem na I. stupni ZŠ. A je to na jejich práci vidět.

12. Pořádáte za aktuální pandemické situace přednášky online formou?

Měla jsem letos online výuku v rámci Senior akademie, ale v mých očích splnila tato forma vzdělávání jen část své funkce, protože nejdůležitější je pro posluchače možnost se ptát, vznášet dotazy na konkrétní situace, které je v oblasti PO a OO trápí, což nebylo možné. Zpětná vazba z přednáškové činnosti je také nesmírně důležitá pro lektora, aby mohl dále zapracovat na svých přednáškách, případně je upravit, doladit apod. Přečíst legislativu si může každý, kde chce a kdy chce na internetu, ale dotaz na konkrétní řešení určitého problému se musí prodiskutovat na místě.

13. Máte dostatečné personální a finanční zabezpečení pro vzdělávání osob?

Za mne by každý hasič měl být svým způsobem také lektorem PVČ, ale to je samozřejmě nereálné. Požadavky škol na vzdělávání v našich programech dlouhodobě převyšuje naše personální i materiální možnosti.

14. V čem vnímáte nedostatky při výuce bezpečnostních témat?

Asi mám na „bezpečnostní témata“ jiný náhled než jak je pojmáte Vy, jako příslušník AČR. Za mne je dlouhodobě nedostatečně využíván potenciál veřejnoprávních médií. I když už se nějaké vlašťovky objevují... např. výborné klipy projektu „Ty to zvládneš“, které tvořili kolegové z Karlovarského kraje. Vzdělávání v třídních kolektivech je jedno z nejnáročnějších, ale také nejefektivnějších. Nahnat děti do tělocvičny a po 2 hodinách nudné přednášky s ukázkou samopalů mít „odškrtnuté“ téma OČMU, je prostě špatně odvedená práce. I to se pořád děje. Základní nedostatek systému však vidím v tom, že nejsou

vzdělání pedagogové, kteří by OČMU učili. Proto je víc než 20 let nahrazují hasiči, jejich kapacita je však také omezena a vše je závislé na dobré vůli a často na dobrovolnické práci místo toho, aby se dobře připravená témata OČMU předkládala dětem na ZŠ např.: v samostatném předmětu – systematicky, koncepčně. Jejich současné zařazení v RVP je takové, že jednotlivá témata spadají hned do několika předmětů. Informace tak nejsou ucelené a velmi často je to jen třídnicová záležitost.

15. Máte představu jak zvýšit zájem obyvatel o vzdělání?

Zájem obyvatelstva o témata OČMU vzrůstá s aktuální situací ve státě, ve světě. Lobovala bych za vytvoření center bezpečnosti, viz <https://www.svetzachranaru.cz>. Lidé jsou přesyceni informacemi na internetu, chtějí zážitkovou formu vzdělávání a před sebou profesionála s dobrou praxí v daném oboru, který jim umí odpovídat na jejich konkrétní dotazy a ne jen přečíst složitou nic neříkající legislativu. To je cesta k zájmu o toto vzdělávání. Možná bych spíš řekla o vlastní zajištění bezpečnosti. Na celou řadu věcí se lidé začnou dívat jinak, až v okamžiku, kdy se sami stali účastníky nějaké mimořádné události, která ohrozila je nebo jejich drahé. Typickou motivací pro to, aby si lidé pořídili do domácnosti požární hlásič, by se mohlo stát třeba snížení ceny pojistného za zabezpečený objekt...nebo při parkování vozidel na plochách určených pro složky IZS pořádná pokuta, stejně jako za nedodržování přednostní jízdy pro techniku IZS.

Přepis rozhovoru s koordinátorem PVC za Krajské ředitelství PČR Jihomoravského kraje, který byl poskytnut dne 7. dubna 2021:

1. Poskytujete vzdělání pedagogům o bezpečnostních tématech? A jakým způsobem?

Preventisté z řad PČR poskytují vzdělání pedagogů prostřednictvím přednášek realizovaných na školách. K dané problematice jsou také pořádány odborné konference a vzdělávací semináře, které jsou prováděny ve spolupráci s Jihomoravským krajem, Magistrátem města Brna, Pedagogicko psychologickou poradnou a dalšími institucemi.

2. Kolik pedagogů jste schopni za rok proškolit?

Pracovní vytíženost pedagogických pracovníků neumožňuje provádět pravidelná školení, a proto se zájem liší dle priorit škol. U konferencí bývá hojnější účast, která je však vázána na kapacity zasedacích sálů, v nichž jsou prováděna.

3. Zapojujete se do vzdělání bezpečnosti u žáků? A jakým způsobem?

Vzdělání žáků probíhá v základních a středních školách, kde dle aktuální situace a požadavků škol realizujeme přednášky. Přednášená témata jsou uzpůsobená dle cílové skupiny.

4. Pořádáte semináře pro veřejnost? Jestliže ano, jak často?

Ano, pořádáme. Vše se odvíjí dle možností a zájmu obyvatel o tuto problematiku.

5. Podílíte se na přípravě obyvatel i s jinou organizací?

Na úrovni kraje dochází ke spolupráci Policie ČR s Jihomoravským krajem, Magistrátem města Brna, Hasičským záchranným sborem, Zdravotnickou záchrannou službou a BESIPem.

6. Pořádáte volnočasové aktivity pro děti?

Do volnočasových aktivity se Policie ČR neangažuje.

7. Pořádáte pro žáky besedy a praktické ukázky?

Ano, v rámci přednášek, které realizujeme na školách, jsou i praktické ukázky. Tato forma je pro studenty velmi atraktivní.

8. Máte vytvořené materiály pro vzdělání pedagogů? Jaké?

Ministerstvo vnitra má vytvořené prezentace, tištěné letáky, brožury k prevenci, které lze také najít na stránkách www.policie.cz.

9. Máte vytvořené materiály pro vzdělání žáků? Jaké?

Ano, viz otázka 8. Pro děti jsou materiály rozšířené o omalovánky, pexeso, tištěné hry, různé skládačky a doplňovačky, které je svým obsahem cílí na vštěpování základů bezpečnosti.

10. Přispíváte do vzdělávání studentů v rámci výuky na pedagogických fakultách?

Ano, probíhá spolupráce s Národním pedagogickým institutem a v rámci kraje s Masarykovou univerzitou v Brně. Vzdělávací semináře jsou poskytovány jak studentům VŠ, tak i školním metodikům prevence a zapojujeme se i v rámci celoživotního vzdělání.

11. Jak hodnotíte současný stav vzdělání dané problematiky u obyvatel?

Tato oblast se pro její široký rozsah, obtížně hodnotí. Lze však obecně říci, že povědomí o problematice bezpečnosti by mělo být u veřejnosti vyšší než v současné době je.

12. Pořádáte za aktuální pandemické situace přednášky online formou?

Ano. I přes současná opatření jsou pořádány přednášky, které svou různorodou problematikou jsou dostupné pro všechny cílové skupiny.

13. Máte dostatečné personální a finanční zabezpečení pro vzdělávání osob?

Navýšení počtu policejních preventistů, by v současné době umožnilo mnohem více možností pro pořádání školení. A tím i zvýšení vzdělanosti u obyvatel.

14. V čem vnímáte nedostatky při výuce bezpečnostních témat?

Za hlavní nedostatek vnímám nedostatečný a laxní zájem veřejnosti o danou problematiku.

15. Máte představu jak zvýšit zájem obyvatel o vzdělání?

Současný uspěchaný svět představuje problém, jak zacílit na dospělou populaci, která má jisté nedostatky. Proto hlavním faktorem je zájem z jejich strany.

8.1 Shrnutí rozhovorů

V této kapitole je cílem shrnutí a vyhodnocení rozhovorů, které byly provedeny se zástupci složek IZS. Současná epidemiologická situace v České republice neumožnila provést osobní setkání s oslovenými odborníky. Proto veškeré rozhovory probíhaly na základě telefonátů a prostřednictvím e-mailových zpráv.

Ucelenější forma vzdělání v oblasti branné výchovy respektive preventivně výchovné činnosti začíná již na základní škole. Proto, aby mohly být žákům předávány kvalitní informace, je zapotřebí, aby byli v tomto směru vzděláni pedagogové. Zajímalo mne tedy, zda a jakým způsobem složky IZS poskytují pedagogům možnosti vzdělání. Z výsledných odpovědí je zřejmé, že každá ze složek převážně na krajské úrovni pořádá akreditované školení, semináře či odborné konference, které jsou zdrojem informací pro pedagogické pracovníky. I přes výrazná omezení, která od března 2020 nastala a znemožnila tak pořádání kurzů, byly uskutečněny online přednášky. Ty však svou povahou neumožňují kontakt přednášejícího a posluchačů a nejsou hojně využívány. Za zmínku určitě také stojí poskytování přednášek studentům pedagogických fakult vysokých škol. Z odpovědí je zjevné, že složky v případě projevení zájmu z řad vysokých škol se aktivně do výuky zapojují.

Pro zvýšení atraktivity a zájmu žáků o danou oblast jsou ze strany složek IZS poskytovány prezenční programy na školách. Tato možnost, kdy složky prezentují svou výstroj, výzbroj

a techniku vzbuzuje u žáků zvýšený zájem o danou oblast. I samotná přítomnost uniformovaného příslušníka, jenž přednášku zvyšuje u většiny žáků důvěryhodnost k získaným informacím a v neposlední řadě také určitý respekt a disciplínu při výkladu. Důležité je podotknout, že složky se snaží o neustálé zlepšení a rozšíření poskytovaných přednášek.

Určitá mezera ve vzdělávání vzniká u skupiny produktivního obyvatelstva. **Primárním problémem je dobrovolnost branné výchovy.** I když jsou určité přednášky pořádány, jejich četnost se odvíjí od samotného zájmu obyvatel. Ve větší míře dochází u této skupiny k získávání informací díky účasti na různých akcích pro děti, veřejnost popřípadě veletrzích.

Všechny dotázané složky mají vytvořené materiály jak pro pedagogické pracovníky, tak pro žáky či obyvatelstvo všeobecně. Tím, že žijeme ve vyspělé technologické době, kdy již děti od útlého věku se velmi dobře orientují při používání počítačů potažmo internetu, který umožňuje velký dosah, tak je možné veškeré informace získávat na webových stránkách jednotlivých složek.

Ač se jedná o odpovědi odborníků složek s odlišným zaměřením k dané problematice, určitá shoda se dá najít u odpovědi, jak vnímají nedostatky vzdělání obyvatelstva. **Prvotní problém je především v laxním přístupu nás všech,** do doby než nastane mimořádná událost, při které zjistíme, že nejsme dostatečně připraveni ji řešit. Proto zvyšující se bezpečnostní rizika v celém světě, by měla každého přimět se více o danou problematiku zajímat a rozšiřovat své znalosti.

Na základě provedených rozhovorů vnímám jako **zásadní problémy u jednotlivých složek** následující:

- absence seminářů pořádaných KVV pro širokou veřejnost;
- do současné doby KVV nepřispívá přednáškami v rámci výuky na pedagogických fakultách vysokých škol;
- nedostatek lektorů PVČ u HZS;
- vyčíženost a nedostatek personálu u PČR znemožňuje pravidelné pořádání školení.

9 ROZHOVORY S ŘEDITELI ŠKOL

Prostřednictvím rozhovorů s jednotlivými zástupci složek IZS jsem zjišťoval, jak se tyto složky do vzdělání zapojují. Abych prověřil, zda samotné školy využívají možnosti, které jsou jim ze strany složek nabízeny, oslovil jsem vybrané ředitele škol. Pro možnost vzájemného porovnání byly vybrány odlišné typy škol. A to základní škola (ZŠ), základní speciální škola (ZSŠ) a gymnázium (G) v Hodoníně.

Výsledky řízených rozhovorů:

1. Absolvovali Vaši pedagogové nějaké ze školení či kurzů pořádané složkami IZS v oblasti preventivně výchovné činnosti od školního roku 2018/2019 do současnosti?

ZŠ: Ano, vybraní pedagogové se účastnili školení POKOS, kurzu první pomoci a školení na téma „prevence kriminality a šikany u žáků“.

ZSŠ: Pedagogové se žádných speciálních školení ani kurzů neúčastnili.

G: I přes pracovní vytížení se snažíme naše pedagogy vysílat na školení či kurzy, která považujeme za vhodné, aby docházelo k rozšiřování znalostí. Od výše uvedeného školního roku se pedagogičtí pracovníci účastnili kurzu pořádaného Armádou ČR – POKOS, vzdělávacího kurzu pro pedagogické pracovníky Hasík CZ, školení pořádané PČR na vybraná témata.

2. Využili jste od školního roku 2018/2019 do současnosti prezenčních programů, které složky IZS školám poskytují? Jestliže ano, které to byly?

ZŠ: Naše škola využila programů, které poskytuje HZS ČR, Policie ČR a Český červený kříž. I pro tento školní rok byly v plánu výuky zahrnuty další programy či exkurze, které vzhledem k distanční výuce nemohou být uskutečněny.

ZSŠ: Aktivně se snažíme nabízených programů využívat. Škola se účastnila projektu Hasík, školení o poskytování první pomoci, Den s policií, Kolečkiáda a další programy pořádané Městskou policií.

G: Ano, tyto programy využíváme a zařazujeme během školního roku do výuky. Ve spolupráci s Policií ČR se jednalo o přednášky na témata šikana a kyberšikana, dopravní výchova. Beseda s HZS se týkala oblasti požární ochrany s praktickou zkouškou evakuace školy. Prostřednictvím Českého červeného kříže, se studenti zdokonalovali v základech první pomoci. Jakmile to opět epidemiologická situace dovolí, plánujeme využití projektu POKOS pro školy.

3. Považujete dostupné zdroje informací pro výuku bezpečnostních témat za dostačující?

ZŠ: Ne, uvítal bych vytvoření uceleného souboru pro danou problematiku.

ZŠŠ: Ano, v případě zájmu o rozšíření znalostí je možné si dostatek informací vyhledat, zjistit, vytisknout.

G: Považuji, avšak v závislosti na daném tématu. Některá jsou dostupná velmi dobře, pro jiné je získávání informací obtížnější.

4. Setkáváte se u pedagogů s negativním postojem, v případech kdy mají implementovat výuku bezpečnostních témat do předmětů?

ZŠ: Byť si zařazení a samotná výuka těchto témat vyžaduje důkladnou přípravu, pedagogové jsou zodpovědní a jako problémovou činnost to nepovažují.

ZŠŠ: Z hlediska vedení se s negativním postojem u učitelů nesetkávám. Není mi ovšem znám jejich skutečný postoj. Je možné, že si své pocity, jak to vnímají, sdělují pouze mezi sebou.

G: Doposud se mi žádná kritika či problém, který by tato implementace pedagogům způsobovala, nedonesl.

5. Vnímáte nějaké nedostatky v preventivně výchovné činnosti na Vaší škole?

ZŠ: Ano, daná problematika by si s ohledem na veškerá možná rizika, které svět přináší, zasloužila větší prostor ve výuce, který je bohužel omezen.

ZŠŠ: Nedostatky v této oblasti nevnímám.

G: Z mého pohledu vnímám, že je na naší škole preventivně výchovné činnosti věnováno dostatek času.

6. Považujete zavedení samostatného předmětu branné výchovy za důležité?

ZŠ: Ano, jsem pro to, aby byl předmět zařazen v určitých ročnících jako povinný. Zařazení v rámci jiných předmětů nepovažuji za dostatečné.

ZSŠ: Myslím, že obsah se dá zvládnout jako součást jiných předmětů např. občanská výchova, tělesná výchova atd. - využití mezipředmětových vztahů. Ale vznik samostatného předmětu by určitě umožnil problematice věnovat více pozornosti a důkladněji témata probrat.

G: Současné pojetí branné výchovy je naprosto odlišné od toho, které bylo v minulosti praktikováno. Z toho důvodu si myslím, že dnešní mládeži, která má poměrně vlažný přístup k této problematice, by zavedení předmětu prospělo.

9.1 Shrnutí

Cílem rozhovorů bylo získat konkrétní informace na otázky, položené ředitelům škol. Z důvodu epidemiologické situace, která s krátkými pauzami již téměř rok způsobila přechod prezenční na distanční výuku a znemožnila tak jakékoliv vedlejší aktivity školám, je tento problém zohledněn a pro to jsou dotazy vztaheny již od školního roku 2018/2019. Z uvedených odpovědí vyplývá, že všechny dotázané školy se snaží problematiku do výuky zařazovat i prostřednictvím prezenčních programů a besed, které jsou jim ze strany složek nabízeny. Ovšem jinak je tomu u absolvování kurzů pro pedagogy, kdy **základní speciální škola tuto možnost nevyužívá** a nemá tak ve svém pedagogickém sboru nikoho, kdo by měl rozšířené znalosti k bezpečnostní problematice.

Před provedením rozhovorů, byla stanovena hypotéza vztahující se k otázce č. 6. Tedy jaký postoj mají ředitelé k zavedení samostatného předmětu branná výchova. Její vyhodnocení je uvedeno v kapitole 11.

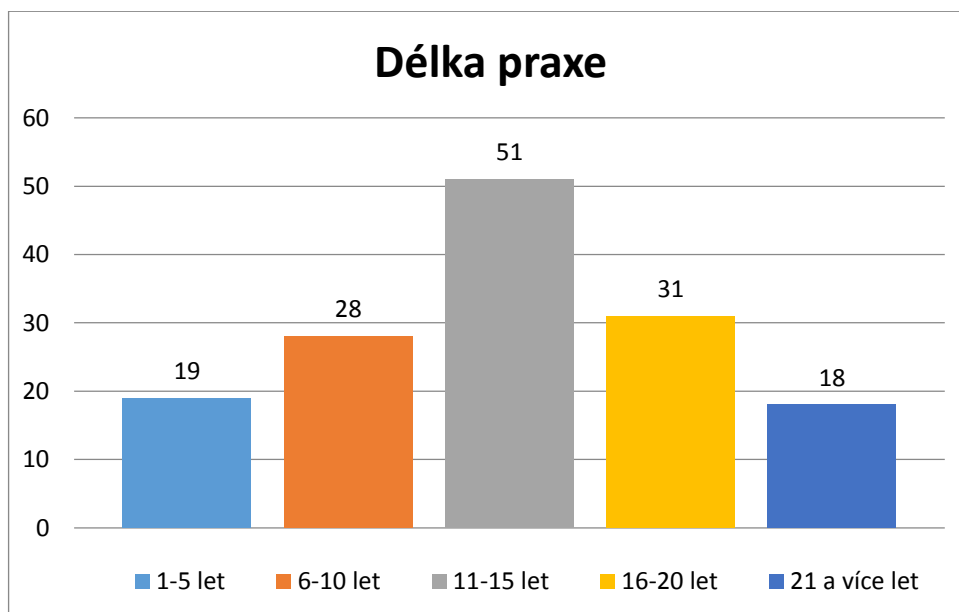
10 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ PEDAGOGŮ

Pro možnost posouzení, zda a jak jednotlivé školy přistupují ke vzdělání žáků branné výchovy a bezpečnostních témat byl rozeslán na základní školy a nižší gymnázia dotazník. Je zcela jasné, že distanční výuka, která s krátkými pauzami probíhá již téměř rok, se promítá do obsahu učiva, které pedagogové žákům předávají. Nicméně neustále rostoucí rizika současného světa naznačují, že tato problematika je aktuální a je potřeba jí věnovat patřičnou pozornost. Na dotazník odpovědělo celkem 147 pedagogů v období od ledna do března 2021, jejichž působnost je celorepubliková. Kompletní znění dotazníku je uvedeno v přílohách.

10.1 Vyhodnocení dotazníku

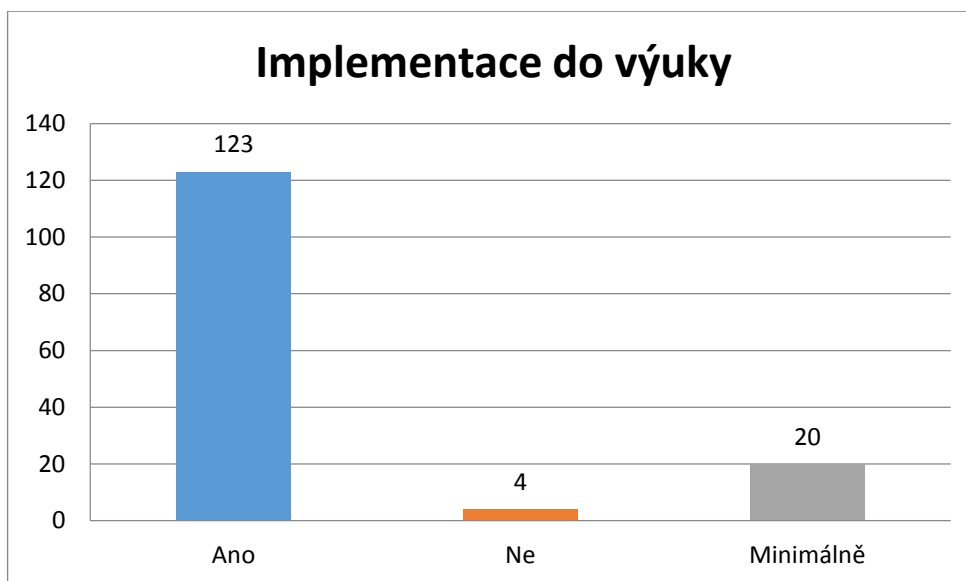
Dotazník celkem obsahuje 10 otázek. Ty jsem vyhodnotil a vytvořil pro každou otázku grafické znázornění.

První otázkou jsem se dotazoval na délku praxe v pedagogické činnosti jednotlivých respondentů. Z grafu č. 1 je možné vidět, že největší zastoupení mají pedagogové s praxí v rozmezí 11 – 15 let, kterých je více než jedna třetina (51). Skupiny s praxí od 6 – 10 let a od 16 – 20 let tvoří přibližně dvě pětiny dotazových respektive 28 a 31 pedagogů. Téměř shodně je i pedagogů, jejichž praxe je do 5 let (18) a skupinu, která se ve školství pohybuje více než 21 let, tvoří 19 respondentů.



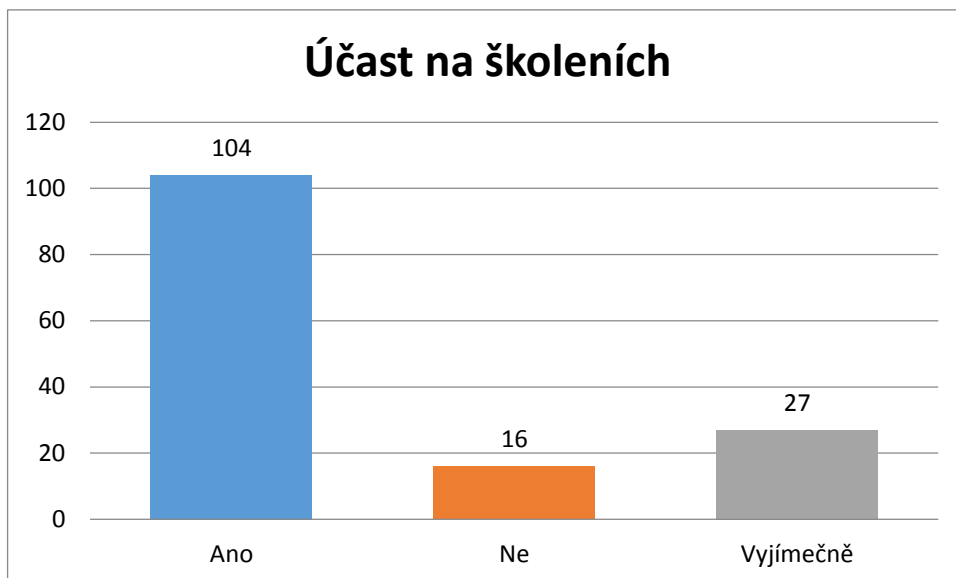
Graf 1: Délka praxe pedagogů (zdroj vlastní)

Druhá otázka měla za cíl zjistit, zda pedagogové v rámci výuky implementují výuku bezpečnostních témat do jimi vyučovaných předmětů. Na výběr bylo ze tří možností a drtivá většina celkem 123 pedagogů odpovědělo, že ano. Dalších 20 označilo odpověď minimálně. Pouze 4 odpovědi byly ne, které si vysvětlují, že šlo o pedagogy, jež vyučují předměty, ve kterých se daná problematika nijak výrazně neprojevuje (např. výtvarná výchova, pracovní činnost, hudební výchova), viz graf 2.



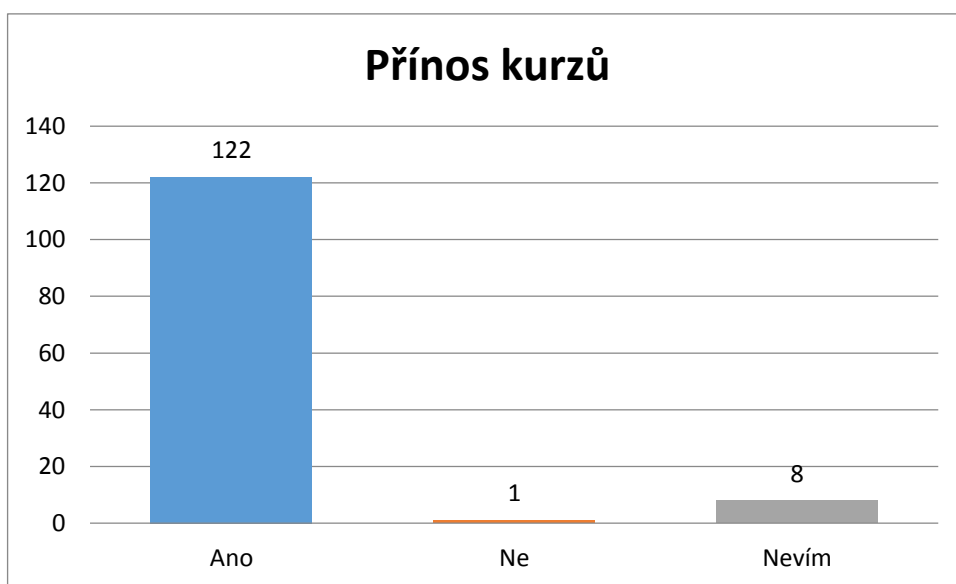
Graf 2: Implementace bezpečnostních témat do výuky (zdroj vlastní)

Třetí otázkou jsem zjišťoval, zda škola, na které pedagog působí, umožňuje účast na kurzech a seminářích, které pořádají složky IZS. Výsledky v grafu 3 ukazují, že celkem 104 odpovědí bylo označeno „ano“. V 27 případech se těchto kurzů účastní jen výjimečně a stále jsou i školy, které své pedagogy v rozvoji nepodporují (16 odpovědí).



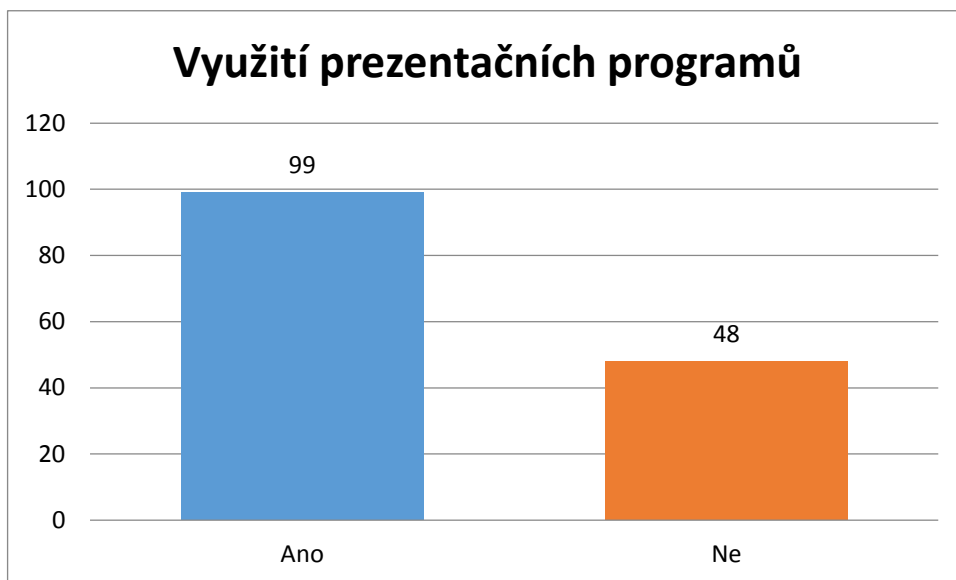
Graf 3: Účast na školeních (zdroj vlastní)

V návaznosti na předešlý dotaz jsem chtěl znát odpověď na **čtvrtou otázku**. Ta zjišťovala, zda pedagogové vnímají účast na kurzech, školeních a seminářích pořádaných IZS jako přínosné. Odpovídali pouze ti, jejichž odpověď u otázky č. 3 byla ano nebo výjimečně. V grafu 4, jsou tedy zobrazeny odpovědi od 131 pedagogů, z nichž 122 vnímá účast na kurzech jako přínos pro další výuku. 8 z nich označilo odpověď nevím a pouze jedna odpověď je ne.



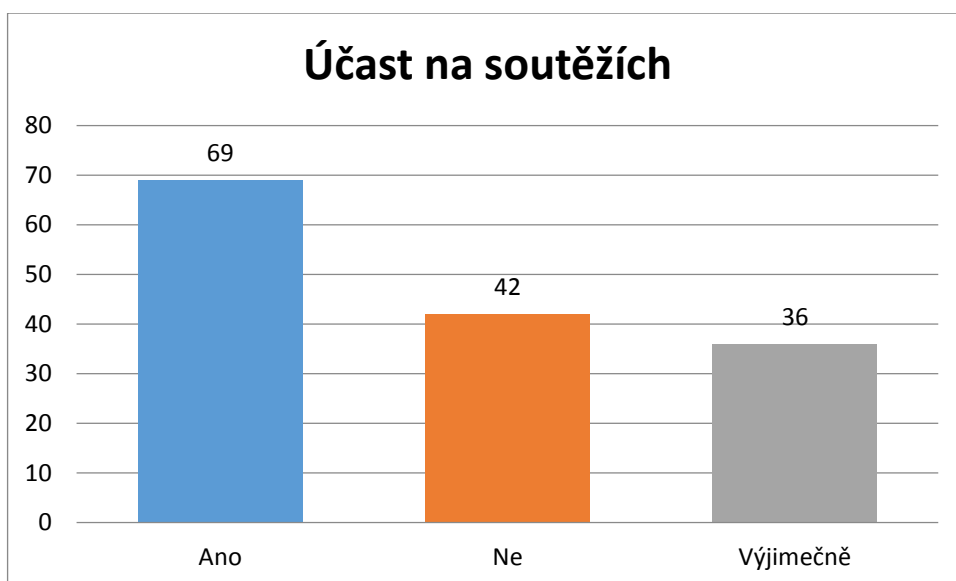
Graf 4: Přínos účasti na kurzech (zdroj vlastní)

V **páté otázce** byl vznesen dotaz, zda jejich škola využívá prezentační programy, které příslušníci IZS poskytují školám. U 99 škol jsou tyto možnosti využívány, naopak 48 odpovědí bylo ne. Předpokládám, že ty, které programy nevyužívají, jsou menší školy vesnického typu, viz graf 5.



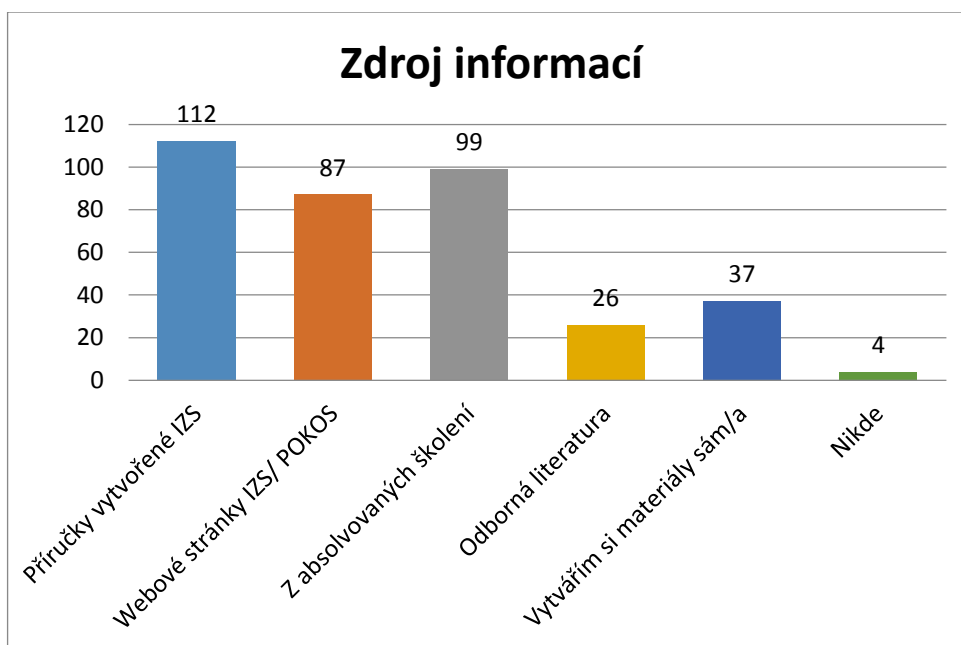
Graf 5: Využití prezentačních programů (zdroj vlastní)

Na **otázku šestou** zda se školy účastní soutěží s bezpečnostní tematikou, byly na výběr tři odpovědi, viz graf 6. Téměř polovina (69) škol pravidelně na soutěže své žáky vysílá. V 36 případech je účast jen výjimečná a 42 dotázaných škol se těchto soutěží neúčastní.



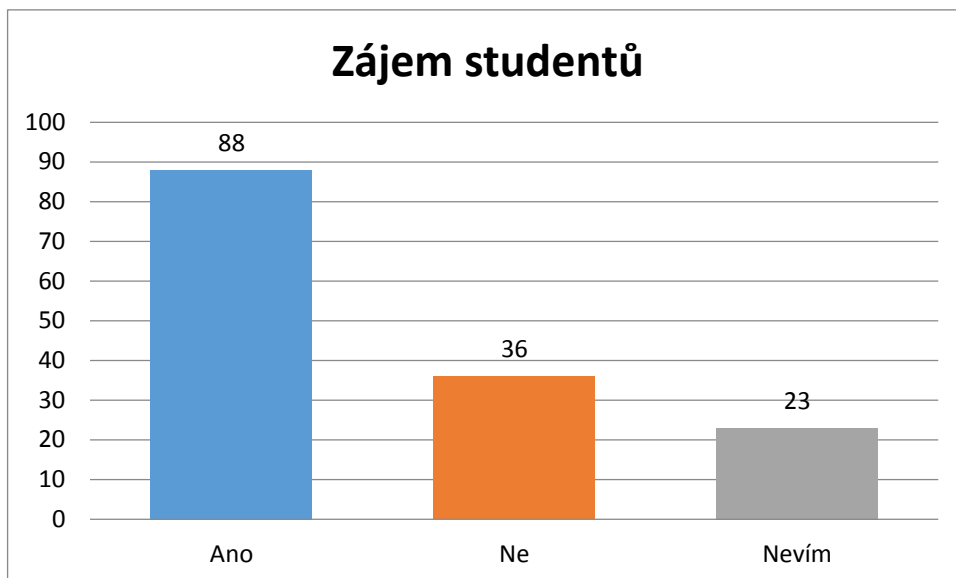
Graf 6: Účast škol na soutěžích (zdroj vlastní)

Sedmá otázka zjišťovala, z čeho pedagogové nejvíce čerpají informace k přípravě na výuku. Je pravděpodobné, že většina využívá více zdrojů informací a proto z nabízených šesti odpovědí mohli respondenti označit i více možností, které jsou vyznačené v grafu 7. Mezi nejvíce využívané zdroje se řadí příručky, které publikují složky IZS (112 odpovědí), školení a semináře pro pedagogy, ze kterých čerpá informace 99 dotázaných a dále pak následují webové stránky složek IZS a programu Pokos. V 37 případech se vyskytuje odpověď vlastní tvorby materiálů a 26 pedagogů čerpá z odborné literatury. Je pochopitelné, dle otázky č. 2, kde jsou 4 odpovědi, že nedochází k implementaci daného tématu do výuky, že i tady se objevuje toto číslo u možnosti „Nikde“.



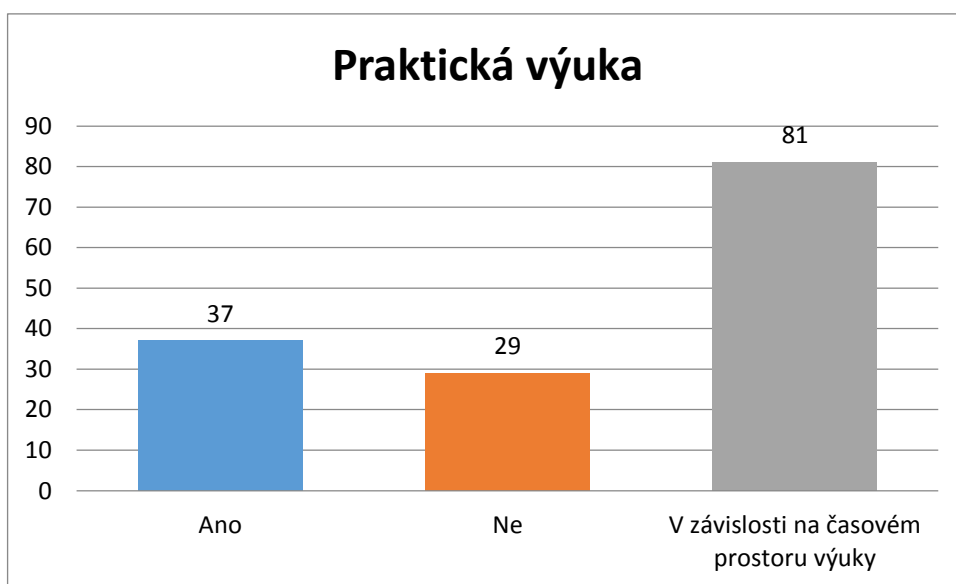
Graf 7: Zdroje informací (zdroj vlastní)

U **osmé otázky** mne zajímalo, zda je u studentů projeven zájem při výuce těchto témat. Je zcela jasné, že odpověď na tuto otázku je subjektivním názorem pedagogů. Přesto, jak je v grafu 8 vidět, převažuje odpověď „Ano“ s hodnotou 88. Zhruba čtvrtina pedagogů se domnívá, že studenty daná problematika nezajímá a 23 odpovědělo, že neví.



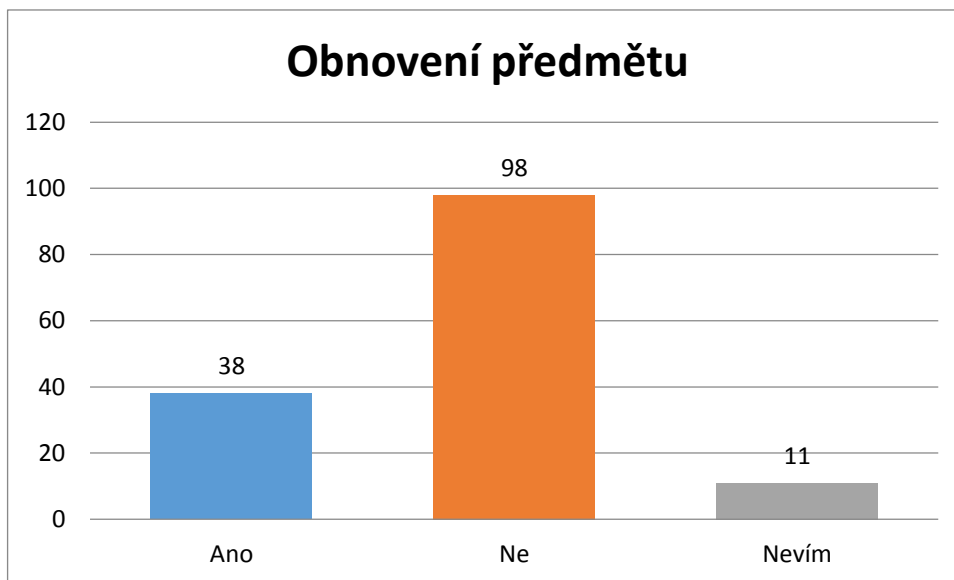
Graf 8: Zájem studentů o bezpečnostní témata (zdroj vlastní)

Devátá otázka, která by právě mohla zvýšit zájem u studentů, zjišťovala, zda pedagogové vhodně zařazují i praktickou výuku pro daná témata. Nadpoloviční většina (81) je zaznamenána u odpovědi „V závislosti na časovém prostoru výuky“. Což je pochopitelné, neboť některá témata jsou obsáhlá a časová dotace výuky neumožní provádět praktickou výuku. V 37 případech však pedagogové usilují o zvýšení atraktivity výuky praktickou částí a 29 vůbec neaplikuje tuto možnost, viz graf 9.



Graf 9: Zvýšení atraktivity praktickou výukou (zdroj vlastní)

Závěrečnou **desátou otázkou**, bylo cílem zjistit, jestli jsou pedagogové pro znovu zavedení předmětu branné výchovy mezi povinné vyučované. 98 z nich je názoru, že tento předmět není potřeba zavádět jako samostatný, ale pouze jim doplňovat ostatní předměty. U odpovědi „Ano“, kterou označilo 38 pedagogů, se domnívám, že mohlo jít převážně o mužskou část respondentů. A 11 ze všech dotázaných uvedlo „Nevím“, viz graf 10.



Graf 10: Obnovení předmětu branná výchova (zdroj vlastní)

Shrnutí:

Výsledky dotazníkového šetření mezi pedagogy základních škol a nižších gymnázií poukázaly na aktuální situaci s problematikou výuky branné výchovy a všeobecně bezpečnostních témat. Velký podíl na neustále se zvyšující úrovni přikládám implementaci do RVP. **Za určitý nedostatek beru, že ne všechny školy využívají možnosti složek IZS, které poskytují školení a semináře.** Neboť z výsledků těch, kteří se školení zúčastnili, je zřejmý přínos pro jejich další přípravu k výuce. **To stejné se dá říci i o prezentačních programech složek IZS, které spousta škol nevyužívá.** Určitě by tento způsob zvýšil zájem žáků o danou problematiku. I z hlediska toho, jakmile žákům budou předávány informace samotnými příslušníky a odborníky z řad složek, budou k nim více důvěřiví.

Za velmi pozitivní vnímám, že pedagogové v hojném počtu využívají materiály, které jednotlivé složky IZS publikují. I to poukazuje na kvalitu zpracování a důvěru v uvedené informace, které mohou pedagogové čerpat pro plánování výuky. I přes veškeré klady,

kteřé z dotazníku vnímám, je drtivá většina pedagogů názoru, že branná výchova jako samostatný předmět by zaveden být neměl. Může to být příčinou ne zcela jasných pravidel, jak by výuka tohoto předmětu probíhala.

Výsledné informace, které dotazník poskytl, budou zohledněny a využity, při vytváření jednotlivých návrhů opatření ke zlepšení vzdělání v oblasti branné výchovy.

11 VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ

Hypotéza 1:

Domnívají se oslovení zástupci jednotlivých složek IZS, že znalost základů branné výchovy je stále nedostačující i při současné implementaci do výuky jiných předmětů?

Předpokladem bylo, že odborníci z řad složek Integrovaného záchranného systému koordinující preventivně výchovnou činnost, budou i přes značný vývoj za poslední roky v dané oblasti názoru, že znalosti by měly být na mnohem vyšší úrovni než tomu je.

Z odpovědí, které byly poskytnuty na otázky v rámci rozhovoru (kapitola 8.) se hypotéza **potvrdila**. I přes snahu zvýšit zájem a atraktivitu problematiky se stále vyskytuje u obyvatelstva velmi laxní přístup k získávání nových informací, které jim umožní připravenost na mimořádné události.

Hypotéza 2:

Považují ředitelé škol za důležité zařazení branné výchovy mezi povinné předměty?

Před provedením rozhovorů byla stanovena hypotéza, dle které bylo předpokládáno, že ředitelé oslovených škol považují zařazení branné výchovy k povinným předmětům za důležité.

Tato hypotéza se z daných odpovědí v kapitole 9. **potvrdila**. Ačkoliv, je možné problematiku vyučovat pomocí mezipředmětových vztahů, odpovědi ředitelů se shodují na názoru, že samostatný předmět by byl žákům ku prospěchu a možnosti získání více informací, než v současné situaci.

12 NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ

Zpracování návrhu opatření vychází ze zjištěných informací, které byly provedeny na základě rozhovorů se zástupci složek IZS, dotazníkového šetření u pedagogů základních škol a nižších gymnázií a interview s řediteli škol.

Veškeré vzdělání se musí přizpůsobit pro cílovou skupinu, které jsou informace předávány. Se současným trendem, kdy vzrůstají bezpečnostní rizika po celém světě, je velmi důležité začít s výchovou již v předškolním věku, kdy za předání základů bezpečnost odpovídají především rodiče. Následně pokračuje vzdělání na základních a vyšších stupních škol. Nicméně ukončením studia nezaniká požadavek na každého z nás, abychom byli schopni reagovat na možná rizika, která si vyžadují neustálou připravenost.

Pro ideální systém vzdělání, kdy se každé cílové skupině dostanou informace dle jejich věku, potřebu, postavení apod., jsou navrhovaná opatření rozdělena do následujících kategorií:

- Žáci základních škol;
- příprava pedagogů;
- vzdělání obyvatel v produktivním věku;
- příprava a vzdělání seniorů.

12.1 Příprava žáků základních škol

Jedná se o nejefektivnější způsob, jak plošně připravovat a zvyšovat úroveň vzdělání obyvatelstva. To vše za předpokladu, že budou jasně definovaná pravidla, kterými bude příprava probíhat. **Dle výsledků řízených rozhovorů v kapitole 8, je zřejmé, že jako primární problém se jeví nedostatek časového prostoru ve výuce, k možnosti obsáhnout podrobněji témata a také ve většině případů absence praktické výuky.**

Prvotní krok je zcela na MŠMT, které vydává pokyny k výuce. Současná výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí „OČMU“ bezesporu zvýšila úroveň žáků v této oblasti. Její implementace mezi několik předmětů, které častokrát vyučují rozdílní pedagogové, však neumožňuje předávání plnohodnotných a jednotných informací. **Vhodnou formou by bylo, aby daný předmět měl jednoho vyučujícího a v rámci zvýšení zájmu žáků o danou problematiku by byla zavedena i praktická výuka.**

Z hlediska časové náročnosti pro praktickou výuku by v rámci školního roku byl vyčleněn jeden den, kdy by tato akce (ať už v rámci Dne dětí nebo například Dne složek IZS) probíhala na úrovni kraje popřípadě ORP. Tím by vznikla možnost účastnit se i školám na vesnicích, které nejsou schopny samostatně takové dny uspořádat. Hlavní podíl by zde představovaly složky IZS, dobrovolné spolky, další instituce zabezpečující vzdělání v oblasti bezpečnosti a v neposlední řadě také pedagogové škol. Pro žáky by byly dle věkových skupin zajištěny různá stanoviště spojená s činnostmi a otázkami bezpečnostních témat. Pro žáky 2. stupně, by bylo možné uspořádat i mezi školní soutěž v týmech, která by mohla poukázat na úroveň jednotlivých škol. Vyvrcholením celého dne by byla ukázka výstroje, výzbroje a materiálu složek IZS, se kterou se běžně studenti nesetkají. K tomu, aby takové dny mohly být uspořádány je potřeba vyčlenění finančních prostředků na úrovni kraje.

K další možnosti, která souvisí s vývojem výpočetní techniky, kterou dnes již téměř každý žák vlastní a mnohdy ovládá dokonaleji než dospělá generace, **je šíření výukových videí nebo jednoduchý, ale svým obsahem naučných her.** Místo toho, aby děti trávily čas na sociálních sítích, popřípadě hraním her, která ve většině případu přináší spíše negativa, by se tak touto formou vzdělávala a rozvíjela.

Jako primární by však mělo být zavedení povinného předmětu branná výchova. I přesto, že sami pedagogové se k tomu staví spíše zády, dá se tento krok považovat za neefektivnější. Žáci by v rámci výuky byli seznamováni ne jen s teorií, ale i praktickými dovednostmi jako jsou topografická příprava, zdravotní příprava, požární ochrana, dopravní výchova a v neposlední řadě zvyšování fyzické kondice.

12.2 Příprava pedagogů

Ačkoliv jsou pro pedagogy pořádány různé kurzy a semináře, tak **z výsledků odpovědí v dotazníkovém šetření v kapitole 10.1, se stále vyskytují školy, které své pedagogy aktivně nevysílají k jejich absolvování.** Mít vzdělané pedagogy, kteří danou problematiku budou ovládat a předávat informace žákům, by mělo být podmínkou k tomu, aby mohl předmět branná výchova být zaveden mezi povinné. Tento úkol byl již stanoven v Koncepci ochrany obyvatelstva do roku 2020, kdy mezirezortní pracovní skupina má navrhnout možné změny a opatření, které by následně byly ukotveny v legislativě. Zatím však k výrazné změně nedošlo. **Jde především o vytvoření vzdělávacích programů pro vysoké školy, které připravují budoucí pedagogické pracovníky.** Tímto způsobem

by absolventi těchto programů získali aprobaci pro výuku daného předmětu. Některé pedagogické fakulty již implementovali do nabídky svých programů, ale tato možnost je dobrovolná a je pouze na samotné škole, jestli ji do svých studijních programů zařadí.

Pro pedagogy, kteří již působí v oboru, by se i nadále konaly vzdělávací kurzy, na které by měl být kladen větší důraz. **Dosáhnout stavu, kdy na škole budou proškolení pedagogové lze však jen nařízením ze strany Ministerstva školství.** Tím by také vzrostla role Krajských vojenských velitelství, které kurzy POKOS pořádá.

12.3 Příprava obyvatel v produktivním věku

Tuto nejpočetnější skupinu, kterou tvoří obyvatelstvo ve věku 15 – 64 let, lze velmi obtížně přimět k zapojení do vzdělání v oblasti branné výchovy. **Neboť je ovlivňována pracovním vytížením, nezájmem o získávání informací z dané oblasti a především pak spoléhání na ochranu ze strany státu.**

I když se v posledních letech zvýšil zájem o vstup k Aktivním zálohám AČR, stále je tato forma brannosti dle zákona 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR na dobrovolnické bázi. Možným řešením jak docílit neustále se zvyšujícího **růstu Aktivních záloh**, je poskytnout zájemcům benefity, které jim budou za službu náležet.

Další variantou je **znovuobnovení povinné vojenské služby**. Domnívám se, že určitá zkrácená forma by byla jen ku prospěchu. Tím by si mužská část obyvatelstva osvojila jisté návyky a v případě jakéhokoliv ohrožení státu by byla schopná pružně reagovat. S jistotou, lze říci, že by se jednalo o nejefektivnější způsob vzdělání obyvatelstva. Na straně druhé jsou však finanční a personální kapacity, které by s sebou tato možnost přinášela. A také určité rozdělení společnosti, na část, která by se snažila vojenské službě všemi možnými způsoby vyhnout.

Jednou z možností je pak **přenést povinnost na zaměstnavatele**. Ti by mimo BOZP a požární ochrany své zaměstnance školili a připravovali na možná rizika a jejich řešení. Mimo teoretického vzdělání by probíhala i praktická část, zaměřená zejména na poskytnutí první pomoci či evakuace. Kdy pro vytvoření co nejreálnějších podmínek by se účastnily i složky IZS.

Určitý vliv na produktivní skupinu mohou mít však i jejich děti. Které díky vyučované problematice ve školách, tak svými dotazy popřípadě potřebou pomoci s domácími úkoly zvýší povědomí branné výchovy u svých rodičů.

12.4 Příprava a vzdělání seniorů

Seniori jsou často v přípravě a vzdělání **opomíjeni, ačkoliv hasičský záchranný sbor své přednášky uskutečňuje v Senior akademii, není jich mnoho**. Je pochopitelné, že společnost nemůže od seniorů očekávat aktivní zapojení do řešení krizových situací. Ale součástí tohoto vzdělání je i sebeochrana a dovednost schopně reagovat při vzniklých nežádoucích situacích. **Určitý problém u této věkové skupiny nastává v jejich zažitých pravidlech chování a obtížnějším způsobu učit se novým věcem**. Velkou roli zde představuje to, kdo informace bude předávat. Ideálními zdroji informací se jeví příslušníci složek IZS, sociální pracovníci, ale i rodinní příslušníci, tak aby byla v co největší míře zajištěna důvěra seniorů. Určitá část seniorů navštěvuje centra celoživotního vzdělání, která představují ideální způsob k získání nových informací v pokročilém věku. Mezi další vhodné varianty lze zařadit rozhovory v televizích a rádiích nebo zdroje v tištěné podobě jako letáky, denní tisk.

12.5 Modelová situace

Jedním z úkolů diplomové práce je navržení modelové situace, které přispěje ke zlepšení v oblasti branné výchovy. Přimět dospělou populaci, aby se více zapojovala do problematiky, je takřka nemožné, dokud nevznikne ze zákona povinnost každému občanovi. Proto nejvhodnější volbou je zacílit na základní školu, kterou je povinné dle školského zákona č. 561/2004 Sb., absolvovat.

Jako návrh modelové situace je vytvořen projekt s názvem „**Den výchovy k brannosti**“. Účastníci, tedy žáci 7. ročníků základních škol spolu s určenými pedagogickými pracovníky (vhodnou variantou jsou preventivně výchovní poradci a pedagogové, jenž zaštiťují výuku problematiky PVČ) se budou účastnit vzdělávacího programu.

Zaštiťujícím orgánem je stanoven kraj, ale hlavní podíl v přípravě tohoto projektu představuje vzájemná spolupráce složek Integrovaného záchranného systému. Jelikož součástí projektu není pouze teoretická příprava, ale zejména praktická část, kde si žáci osvojené informace budou moci vyzkoušet i v praxi je potřebné mít zajištěné mimo vnitřních prostorů s možnostmi prezentace materiálů i venkovní prostory. V těch budou složky demonstrovat svou výstroj, výzbroj a techniku.

Každá z účastněných složek reprezentuje dle své odbornosti stanoviště. V případě AČR se jedná o stanoviště POKOS, jehož součástí bude chemická příprava, překážková dráha,

střelba z kulčkové zbraně. PČR bude zajišťovat zejména dopravní výchovu a prevenci kriminality a šikanu. U jednotky HZS se jedná zejména o přípravu v rámci zdravotní, evakuace a přípravy na mimořádné události.

Aby bylo možné získat relevantní informace o úrovni jak, která škola na tom je, absolvují žáci týden před plánovaným datem projektu test. Ten bude následně vyhodnocen a porovnán s výsledky totožného testu, avšak absolvovaném v závěru dne projektu. Tyto výstupy jednak ukážou, jaký přínos má účast na projektu tohoto typu, ale také přinesou podněty hlavním koordinátorům, v čem jsou u žáků nedostatky a docházelo tak k neustálému zdokonalování a inovování. Důležitým podnětem je také zpětná vazba od škol. Zejména pak ze strany zúčastněných pedagogů, kteří přispějí svými názory a připomínkami.

Průběh dne:

Po příjezdu škol na stanovené místo proběhne zahajovací nástup celého projektu. Zde budou žáci rozděleni do skupin po školách. V dopoledních hodinách budou předávány teoretické informace na stanovištích a přednáškových sálech jednotlivými složkami IZS, které budou k udržení zájmu žáků doplněny o vhodné ukázky. Po obědové pauze se přistoupí k praktické výuce, kdy žáci nabyté informaci uplatní při úkolech v rámci jednotlivých stanovišť. Aby u žáků byla zvýšená motivace aktivně se zapojovat, budou odměňováni reklamními materiály, kterými složky pro tyto účely disponují. Před samotným ukončením dne absolvují žáci písemný test, který poslouží k porovnání s testem prvotním. Ty však budou vyhodnoceny jako celek za školu, nikoliv za jednotlivce. Poté proběhne ukončení celého dne a návrat žáků zpět do domů.

Shrnutí:

Přípravu obyvatel je nutné přizpůsobovat aktuálním situacím a trendům, se kterými se současný svět potýká. Jedná se zejména o formy terorismu, extremismu, kybernetické bezpečnostní hrozby, zajištění surovinové bezpečnosti, ale také současná pandemická situace přináší podněty k vytvoření opatření, se kterými je v následujících letech kalkulovat a být na ně připraven.

Největší riziko celého systému přípravy obyvatelstva představuje podceňování situace ze strany státu a tím pochopitelně upřednostňování jiných zájmů. Dochází tak k nedostatečnému vyčlenění finančních prostředků ze státního rozpočtu, což představuje následky v podobě nedostatku odborného personálu a nedostatečné informovanosti občanů.

Vhodnou možností, jak systém vzdělání zlepšit je inspirace u vyspělých států, které své občany aktivně do přípravy zapojují. Příkladem může být projekt založen na myšlence, že každý v sobě může najít hrdinu „**Heroic imagination project**“ vytvořený americkým psychologem Philipem Zimbardou. Soustředí se na efektivní přípravu obyvatel k řešení konfliktů a krizových situací. Celosvětově uznávaný a rozšířený projekt je prostřednictvím workshopů neziskových organizací prováděn i v České republice.

Je založen na čtyřech modulech, které vyvolávají odpovědnost ke společnosti a rozvoj jedince, aby v případě potřeby byl schopen pomoci druhým a nedošlo k jeho ohrožení.

1. Modul – účinek aktivního kolemjdoucího

Podpora rozvoje sociální odolnosti jedince. Přináší účinné jednání v náročných situacích, kdy se v místě události nachází více osob.

2. Modul – růstové myšlení

Rozvíjí osobní potenciál a dovednosti jedince. Zaměřuje se zejména na fyzickou a psychickou přípravu.

3. Modul – redukce předsudků

Vede k oproštění se od automatických předsudků a uvědomění si reálné skutečnosti.

4. Modul – hrdinství

Uvědomění si hrdinského činu přináší odvahu aktivně se zapojit do řešení a poskytnutí pomoci při krizové situaci. (Heroic imagination project, 2020)

Projekty tohoto typu by měly přispět ke zvýšení zájmu a povědomí žáků v oblasti branné přípravy. Ve většině případů se zde žáci mohou seznámit s věcmi, které nejsou v běžném každodenním životě možné. Nepřímo tak projekty ovlivní i rodiče těchto dětí, které jim budou vykládat zážitky a ukazovat tematické materiály, jež jim byly poskytnuty.

ZÁVĚR

Hlavní cíl práce navrhnout opatření a modelovou situaci, vedoucí ke zlepšení oblasti branné výchovy u obyvatel byl splněn. Na základě zjištěných poznatků byla navržena opatření a modelová situace pro žáky základních škol, která svou aplikací by měla přispět ke zvýšení úrovně branné výchovy obyvatel. Studium dané problematiky umožnilo z nabytých znalostí stanovit hypotézy, které byly z výsledků řízených rozhovorů potvrzeny.

Vzdělání v oblasti branné výchovy je z aktuálního pohledu, kdy se neustále ve světě zvyšují bezpečnostní hrozby, je nutné brát velmi zodpovědně. Každý občan by měl být připraven reagovat na mimořádné události, které mohou mít negativní dopad na jeho život, zdraví a majetek. Samozřejmostí je i poskytnutí pomoci jiným osobám v případech, kdy se staneme svědky těchto událostí. Jelikož ne každý ví, jak v daných situacích reagovat a co dělat.

V současné době je příprava obyvatelstva v České republice komplexním systémem, kde jednotlivé státní orgány plní své úkoly, které jsou jim kladeny ať už legislativou nebo koncepčními dokumenty. Nejvýraznější podíl však mají složky Integrovaného záchranného systému. Ty mají ve svých řadách pro vzdělání obyvatel odborníky, kteří se podílejí na výukové činnosti a tvorbě nových dokumentů.

Za hlavní zjištěné nedostatky a problémy lze jednoznačně považovat nízký zájem obyvatel v produktivním věku se dobrovolně vzdělávat, nedostatečná dotace hodin, která by umožnila podrobnější výuku na školách a s tím také souvisí nedostatek vzdělaného personálu v této problematice ve školských zařízeních.

Praktická část diplomové práce vychází z rozhovorů, kterým byli podrobeni zástupci z řad AČR, HZS, PČR. Jedná se o koordinátory preventivně výchovné činnosti a Pokos na krajské úrovni. Všem zástupcům byly položeny stejné dotazy, tak aby bylo možné porovnat a shrnout, jak která složka se podílí na výchově obyvatel.

Tím, že veškerá snaha vést obyvatelstvo k základům branné výchovy začíná již na základních školách, mne zajímal postoj pedagogů z jednotlivých škol k této problematice. Těm byl zaslán dotazník, který je v 10. kapitole vyhodnocen a shrnut. Pro srovnání přístupu mezi školami byli také osloveni ředitelé základní školy, speciální školy a gymnázia v městě Hodonín. Tyto typy škol byly vybrány z důvodu jejich odlišnost nároků, jež na své studenty kladou.

Výsledkem práce je vytvoření návrhů, které by měly směřovat ke zvýšení zájmu a také úrovně vzdělání obyvatel. K tomu, aby předávané informace splňovaly svůj účel, je obyvatelstvo rozděleno do čtyř cílových skupin. Neboť nároky na každou z nich jsou rozdílné. Jako modelová situace je navržen projekt „Den výchovy k brannosti“ pro žáky 7. ročníků základních škol. Cílem tohoto projektu je přiblížit žákům jednotlivé oblasti branné výchovy, které si pod dohledem profesionálů prakticky vyzkouší. Odnesou si nejen zážitky, ale také cenné zkušenosti, které v případě potřeby mohou zúročit v každodenním životě.

Ačkoliv je oblast ochrany obyvatelstva stále utlačována do pozadí, je nutné si uvědomit, že povinnost občanů k obraně státu je jedním ze základů bezpečnostní politiky v České republice. Proto, by jí mělo být věnováno více prostoru a především zájmu u všech skupin obyvatelstva.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Armáda ČR, © 2021. Armáda České republiky se představuje | Armáda ČR [online]. [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: <https://www.acr.army.cz/scripts/detail.php?id=5090>
- BAXA, Kamil a Milan VAIGL, 1986. Obrana socialistického státu: čítanka. 1. vyd. Bratislava: Vysoká škola ekonomická, 225 s.
- BOGDAN, Grenda a SOBOŇ, Andrzej, 2018. National defence training of public administration personnel in Poland. Security and Defence Quarterly 2018; 21(4) DOI:10.5604/01.3001.0012.7465.
- BURK, James, 2019. The Military In New Times: Adapting Armed Forces To A Turbulent World. London: Routledge. ISBN 0813319609.
- CURRIE T., James; CROSSLAND B., Richard, 2018. Twice the citizen: A History of the United States Army Reserve, 1908-1995. United States, Department of the Army. ISBN 9780160946462.
- ČAPÁK, Ivo, 1986. Branná výchova 2: (Branný systém státu a jednotný systém branné výchovy obyvatelstva ČSSR). Vyd. 1. Brno.
- ČAPEK, Robert, 2015. Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod. Vydání 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3450-7.
- Česká školní inspekce ČR, 2016. Tematická zpráva: Vzdělávání v bezpečnostních tématech [online]. Praha [cit. 2021-04-27]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Tematicka-zprava-Vzdelavani-v-bezpecnostnich-temat>
- ČESKO, 1998. Zákon č. 110/1998 Sb., Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-110>
- ČESKO, 1999. Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-222>
- ČESKO, 2000, a. Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-239>
- ČESKO, 2000, b. Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon). In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-240>

- ČESKO, 2004. Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon). In: Sbírnka zákonů České republiky. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-585>
- DOLENSKÝ, Josef B, 1937. Branná výchova a škola. Druhé, zcela přepracované vydání. Praha: Státní nakladatelství, 24 s.
- FIALA, Miloš a VILÁŠEK, Josef a VONDRÁŠEK, David, 2014. Integrovaný záchranný systém na počátku 21. století. Praha. ISBN 978-80-246-2477-8.
- FRIML, Jan a Petr HANOUSEK, 1986. Branná výchova pro studující učitelství. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 187 s.
- Generální ředitelství hasičského záchranného sboru ČR, © 2020. Hasičský záchranný sbor České republiky [online]. [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/webove-stranky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx#generalni>
- GERHÁT, Ivan a kolektiv, 2018. Příprava občanů k obraně státu: příručka pro učitele základních a středních škol. 2. vydání. © Ministerstvo obrany České republiky - VHÚ Praha. ISBN 978-80-7278-728.
- Hasičský záchranný sbor ČR, © 2020. Výchova a vzdělání obyvatelstva - HZS ČR [online]. [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/informace-a-materialy-pro.aspx>
- Hasík CZ - PVČ v oblasti PO a OOb, © 2020. Citadela Bruntál [online]. [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: http://www.hasik.cz/projekt_zs.html
- HEIMANN, Mary, 2011. Czechoslovakia: The State That Failed. Londýn: Yale University Press. ISBN 9780300172423.
- HENDL, Jan, 2016. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.
- Heroic imagination project, © 2020 [online]. [cit. 2021-04-27]. Dostupné z: <https://www.heroicimagination.org/>
- KADERÁBEK, Alois. Branná výchova. 1. vyd. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1987, s. 114.

- KAVAN, Štěpán; KOVÁČOVÁ, Lucia, 2018. Education and Content of Civil Defence Training in Czechoslovakia in the years between 1938 and 1951. ISSN 23675659.
- KOMÍNEK, Peter, 1987. Branná výchova v systému komunistické výchovy. Brno: Krajské kulturní středisko.
- KONÍŘOVÁ, Marta, ed, 2006. Branná výchova: soupis učebnic branné výchovy ve sbírce oddělení dějin školství Muzea Komenského v Přerově. Přerov: Muzeum Komenského v Přerově. 13 l. ISBN 80-239-8964-2.
- KROBATH, Jiří a STEJSKAL, Libor, 2004. Branná výchova: Participace občanů na přípravě k obraně. In Bezpečnostní politika České republiky – výzvy a problémy: Sborník statí ke konferenci „15 let vývoje bezpečnostní politiky a armády v Československu a České republice“. Praha: MO ČR – AVIS.
- MATIČKA, Václav, 1979. Branná výchova. 1. dotisk. Brno.
- Ministerstvo obrany ČR, © 2019. Koncepce přípravy občanů k obraně státu 2019 – 2024 [online]. Praha. Dostupné také z: <http://www.pokos.army.cz/>
- Ministerstvo obrany ČR, © 2021. Působnost a činnost [Ministerstvo obrany [online]. [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: <https://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/pusobnost/pusobnost-a-cinnosti-5131/>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, © 2013 - 2021. Školství v ČR, MŠMT ČR [online]. [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr>
- Ministerstvo vnitra ČR, 2016. Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, environmentální bezpečnosti a plánování obrany státu [online]. Praha. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizoverizeni-a-planovani-obrany-statu.aspx>
- Ministerstvo vnitra ČR, © 2020. Působnost ministerstva - Ministerstvo vnitra České republiky [online]. [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/ministerstvo-pusobnost-ministerstva.aspx>
- Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky, 2013. Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030 [online]. Praha. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-oo-2020-2030-pdf>

- Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, © 2015. Bezpečnostní strategie. Praha, únor 2015. ISBN 978-80-7441-005-5.
- Ministerstvo zdravotnictví, © 2021. O ministerstvu - Ministerstvo zdravotnictví [online]. [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/category/ministerstvo-zdravotnictvi/o-ministerstvu/>
- PADRNOS, Jaroslav, 2014. Brannost a branná výchova: Vybrané problémy právních dějin: (sborník příspěvků). Sv. 1. Ostrava: Key Publishing : European Society for history of Law. ISBN 978-80-7418-203-7.
- PAULUS, František, 2016. THE SCIENCE FOR POPULATION PROTECTION: Východiska vzdělávání studující populace v oblasti bezpečnosti v zemích skupiny Visegrádské spolupráce [online]. Institut ochrany obyvatelstva Lázně Bohdaneč: MV – GŘ HZS ČR [cit. 2021-04-27]. ISSN 1803-635X. Dostupné z: <http://www.population-protection.eu/prilohy/casopis/31/234.pdf>
- PAVLÍK, Luboš, 1981. Branná výchova pro studující učitelství základních a středních škol. 1. vyd. Praha: SPN, 113 s.
- Policie ČR, © 2020. Prevence se vyplácí! - Policie České republiky [online]. [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/okresni-reditelstvi-pcr-novy-jicin-prevence-prevence-se-vyplaci.aspx>
- Pro školy a učitele | Příprava občanů k obraně státu (POKOS), © 2018. Ministerstvo obrany [online]. [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <http://www.pokos.army.cz/pro-skoly-ucitele>
- REITMAYER, Ladislav, 1987. Stručný nástin dějin branné výchovy: určeno pro posluchače fakulty pedagogické. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 97 s.
- SCHELLE, Karel a kolektiv, 2010. Protektorát Čechy a Morava - jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy). Vyd. 1. Ostrava, Key Publishing. ISBN 978-80-7418-052-1.
- STEJSKAL, Libor, 2014. Dobrovolná občanská participace při zajišťování obrany: Koncept, zkušenosti a perspektivy. Obrana a strategie, s. 119-133. ISSN 1802-7199. DOI: 10.3849/1802-7199.14.2014.02.119-133.
- SZVIRCSEV TRESCH, Tibor; WENGER, Andreas, 2019. Sicherheit 2019: Aussen-, Sicherheits-und Verteidigungspolitische Meinungsbildung im Trend [online]. Zürich:

Militärakademie (MILAK) an der ETH Zürich, Center for Security Studies, [cit. 2021-04-10]. ISBN 978-3-905696-67-7. Dostupné z: <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/centerfor-securities-studies/pdfs/Si2019.pdf>

VIČAR, Dušan a Radim VIČAR, 2013. Vybrané aspekty práva bezpečnosti a obrany České republiky. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. ISBN 978-80-7454-279-4.

Vojenské dějiny Československa: 3. Díl (1918-1939), 1987. Praha: Naše vojsko.

Vojenské rozhledy: JURENKA, Miroslav, září 2019. Příprava občanů k obraně státu [online]. [cit. 2021-01-15]. ISSN 2336-2995.

WEBER, Claude, 2011. The French Military Reserve: Real or Abstract Force? Armed Forces and Society. Rennes. DOI: 10.1177/0095327X10390457.

Záchranná služba, © 2020. Systém záchranné zdravotnické služby v ČR [online]. [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: <https://zachrannasluzba.cz/system-zzs-v-cr/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AČR	Armáda České republiky
ČR	Česká republika
ČSSR	Československá republika
GŘ-HZS	Generální ředitelství hasičského záchranného sboru
HZS ČR	Hasičský záchranný sbor České republiky
IZS	Integrovaný záchranný systém
JPO	Jednotky požární ochrany
MO	Ministerstvo obrany
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MV	Ministerstvo vnitra
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
PČR	Policie České republiky
PO	Požární ochrana
POKOS	Příprava občanů k obraně státu
PVČ	Preventivně výchovná činnost
RVP	Rámcový vzdělávací program
USA	Spojené státy americké
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ZZS	Zdravotnická záchranná služba
ZŠ	Základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Příručka Pokos pro učitele (Pro školy a učitele POKOS, © 2018)	34
Obrázek 2: Logo vzdělávacího programu Hasík CZ (Hasík CZ, © 2020)	34

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Délka praxe pedagogů (zdroj vlastní)	53
Graf 2: Implementace bezpečnostních témat do výuky (zdroj vlastní)	54
Graf 3: Účast na školeních (zdroj vlastní)	55
Graf 4: Přínos účasti na kurzech (zdroj vlastní)	55
Graf 5: Využití prezentačních programů (zdroj vlastní).....	56
Graf 6: Účast škol na soutěžích (zdroj vlastní).....	56
Graf 7: Zdroje informací (zdroj vlastní)	57
Graf 8: Zájem studentů o bezpečnostní témata (zdroj vlastní)	58
Graf 9: Zvýšení atraktivity praktickou výukou (zdroj vlastní).....	58
Graf 10: Obnovení předmětu branná výchova (zdroj vlastní)	59

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Řízený rozhovor se zástupci složek Integrovaného záchranného systému

Příloha P II: Řízený rozhovor s řediteli škol

Příloha P III: Dotazník pro pedagogy

PŘÍLOHA P I: SEZNAM OTÁZEK K ŘÍZENÉMU ROZHOVORU SE ZÁSTUPCI SLOŽEK IZS

1. Poskytujete vzdělání pedagogům o bezpečnostních tématech? A jakým způsobem?
2. Kolik pedagogů jste schopni za rok proškolit?
3. Zapojujete se do vzdělání bezpečnosti u žáků? A jakým způsobem?
4. Pořádáte semináře pro veřejnost? Jestliže ano, jak často?
5. Podílíte se na přípravě obyvatel i s jinou organizací?
6. Pořádáte volnočasové aktivity pro děti?
7. Pořádáte pro žáky besedy a praktické ukázky?
8. Máte vytvořené materiály pro vzdělání pedagogů? Jaké?
9. Máte vytvořené materiály pro vzdělání žáků? Jaké?
10. Přispíváte do vzdělávání studentů v rámci výuky na pedagogických fakultách?
11. Jak hodnotíte současný stav vzdělání dané problematiky u obyvatel?
12. Pořádáte za aktuální pandemické situace přednášky online formou?
13. Máte dostatečné personální a finanční zabezpečení pro vzdělávání osob?
14. V čem vnímáte nedostatky při výuce bezpečnostních témat?
15. Máte představu jak zvýšit zájem obyvatel o vzdělání?

PŘÍLOHA P II: SEZNAM OTÁZEK K ŘÍZENÉMU ROZHOVORU S ŘEDITELI ŠKOL

1. Absolvovali Vaši pedagogové nějaké ze školení či kurzů pořádané složkami IZS v oblasti preventivně výchovné činnosti od školního roku 2018/2019 do současnosti?
2. Využili jste od školního roku 2018/2019 do současnosti prezenčních programů, které složky IZS školám poskytují? Jestliže ano, které to byly?
3. Považujete dostupné zdroje informací pro výuku bezpečnostních témat za dostačující?
4. Setkáváte se u pedagogů s negativním postojem, v případech kdy mají implementovat výuku bezpečnostních témat do předmětů?
5. Vnímáte nějaké nedostatky v preventivně výchovné činnosti na Vaší škole?
6. Považujete zavedení samostatného předmětu branné výchovy za důležité?

PŘÍLOHA P III: DOTAZNÍK PRO PEDAGOGY

Dobrý den,

jmenuji se Jakub Dupák a jsem studentem oboru Ochrana obyvatelstva na Fakultě logistiky a krizového řízení.

Tímto Vás prosím, abyste mi věnovali pár minut vyplněním anonymního dotazníku, který poslouží jako zdroj informací o stavu výuky branné výchovy na školách.

1. Jak dlouhá je Vaše pedagogická praxe?
 - a) 1 - 5 let
 - b) 6 - 10 let
 - c) 11 - 15 let
 - d) 16 – 20 let
 - e) 21 a více let

2. Implementujete na Vaší škole výuku bezpečnostních témat do vyučovaných předmětů?
 - a) Ano
 - b) Ne
 - c) Minimálně

3. Umožňuje Vaše škola pedagogům účast na kurzech a školeních u složek IZS?
 - a) Ano
 - b) Ne
 - c) Výjimečně

4. Vnímáte absolvování kurzů a školení za přínos pro další výuku? Neodpovídejte, jestliže byla Vaše odpověď na otázku č. 3 „Ne“.
 - a) Ano
 - b) Ne
 - c) Nevím

5. Využíváte prezentačních programů pro školy od složek IZS?
- a) Ano
 - b) Ne
6. Účastní se Vaše škola soutěží s bezpečnostní tematikou?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Výjimečně
7. Z jakých zdrojů čerpáte informace pro výuku? (Označte i více odpovědí)
- a) Příručky vytvořené IZS
 - b) Webové stránky IZS/ POKOS
 - c) Z absolvovaných školení
 - d) Odborná literatura
 - e) Vytvářím si materiály sám/a
 - f) Nikde
8. Projevují studenti zájem o výuku bezpečnostních témat?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Nevím
9. Snažíte se zvýšit atraktivitu výuky bezpečnostních témat i praktickou výukou?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) V závislosti na časovém prostoru výuky
10. Obnovil/a byste znovu předmět branná výchova na školách?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Nevím